Poštarina plaćena u gotovom

Pojedini broj 3 dinara

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK TIZSZER ÉVENTE

TARTALOM:

Falukutatási mozgalmunk
Laták István: Este (vers)
Kiss Flórián: Vojvodina történetének vázlata
Alakok a mából
B. Sz.: A mai konjunktura lényege
Az új magyar líra
Távoli országok: Brazilia
H. V.: Nemzetközi egyezmények és összeesküvések
M. O.: Karácsony, 1937
Dr. J. S.: Kina és a nemzetközi koncessziók
Szántó Árpád: Világszemle

Figyelő:

Kolozsvári Bokréta (Balogh Edgár) — A szentai terjesztő-bizottság beszámolója — A munkabérek és az alkalmazott munkások Vojvodinában — József Atilla (S.) — Magyarországon

Szemle:

Dos Passos: A három katona (K. T.) — Stefan Polatschek: John Law feltalálja a bankót (Poór János) — A kültelek (F. B.) — Legdrágább kincsünk, Paul de Kruif könyve (Fekete Béla) Erdély követei Szlovenszkón

Krónika

IV ÉVFOLYAM ▪ SZUBOTICA ▪ 1937 DECEMBER ▪ 12. SZÁM

A HID barátaihoz!

Szerkesztőségünk többízben került abba a helyzetbe, hogy jobb lapot adhasson, kettő vagy négyoldalnyi szöveggel többet adott a rendes és anyagi fedezettel bíró 32 oldalas terjedelemnél, anélkül, hogy a lap példányszámának árát felemelte volna. A HID minden magyar nyelvterületek legolcsóbb folyóirata. Tudva azt, hogy vannak olvasóink, akik még olcsó lapunkat is nehezen szerezhetik meg, a HID vaskos, negyvenoldalas karácsonyi száma változatlan (3 dináros) árban kerül közönségünkhöz. Tulajdonképpen még nincs erre megfelelő anyagi fedezetünk. De úgy gondoltuk, hogy olvasóink megértik ezt a nagy áldozatot s megteremtik a fedezetet azáltal, hogy minden egyes előfizetőnk egy új előfizetőt szerez lapunknak és beküldi néhány ismerőse címét, hogy mutatványszámot küldhessünk azoknak. Minden terjesztőnk elad egy-két példányszámmal többet terjedelmes karácsonyi számunkból a télen ráérő, többet olvasó embereknek.

Mindenkinek van még ismerőse, jóbarátja, aki nem ismeri, nem járatja a HID-at. És miért nem járatja? Mert nem hívták fel a figyelmét a dolgozó magyar kisebbségért harcoló HID munkájának megértésére és akcióiba való bekapcsolódásra. Lapunk ezzel a számával befejezi negyedik évfolyamát. (Nagy idő, ha a csak olvasóktól támogatott vojvodinai magyar időszaki lapokat nézzük!) Meg nem fáradva, sőt fokozódó kitartással végzi misszióját a HID, küzd a dolgozó magyar nemzetkisebbség felvilágosításáért, Vojvodina magyar ifjúságának, gyermekeinek szebb jövőjéért.

És most kívánjuk egymásnak az együttküzdők boldogabb újévét!

Ujítsa meg előfizetését!

A HID postatakarékpénztári csekkszámlája:
58297

FIGYELEM! Minden terjesztőnknek egy példányszámmal többet küldtünk!

A HID a kisebbségi magyar fiatalság lapja. Ki népével érez, támogatja a HID-at!

A HID előfizetési díja:

Jugoszláviában: Egy évre 30·—, félévre 16·—, negyedévre 9·— dinár,
Egyes szám ára 3·— dinár.
Magyarországon: egy évre 4·—, félévre 2·—, negyedévre 1·— pengő.
Egyes szám ára: 40 fillér.

A HID 1936-os évfolyamának januári és februári számait a kiadóhivatal 2 D-ért visszavásárolja!

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes névvel és címmel ellátott kéziratokat veszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért irója felelős. — Levelek és kéziratok Adm. i Red. HID Subotica, pošt. fah 88. cimre küldendők.

FALUKUTATÁSI MOZGALMUNK

Újra fel kell hívnunk olvasóink figyelmét falukutatási mozgalmunkra. Kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy lapunknak ezen fontos és komoly mozgalma iránt megcsappant az érdeklődés. A kezdeti nagy lelkesedés, amivel olvasóink felkarolták és magukévá tették ezt az ügyet, csökkent. De magunkat csalnánk meg, ha azzal igyekeznénk az érdeklődés csökkenését és az eredménytelenséget magyarázni és mentegetni, hogy túlnagyok a nehézségei ennek a felderítő, kutató munkának. Tagadhatatlan, hogy sok idő- és munkaáldozatot kivánó munka ez, de vannak a lelkiismeretes, pontos és áldozatos munkának olyan bizonyitékai kezünkben, amelyek eléggé megmutatják, hogy ha valaki, vagy inkább valakik belátják fontosságát és magukévá teszik ezt az ügyet, akkor a tagadhatatlan nehézségek dacára is, nagyon tanulságos és hasznos munkát végezhetnek. Ezt a komolyságot és odaadást szeretnénk olvasóinkban felébreszteni és erre akar szolgálni ez a pár sor is.

Le akarjuk szögezni azt, hogy lapunk nem pihentető családi lap, szórakoztató vasárnapi képeslap, hanem komoly és fontos *mozgalom.* Ma nincs idő cselekvéstől eltávolodott olvasgatásokra, irodalmi csemegékre, ebédutáni szundításhoz álombamerítő olvasmányokra — és tudjuk, hogy a mi olvasóink legnagyobb része nem is ezt keresi. Lapunk különböző akciói már eddig is eléggé manifesztálták, hogy sokkal fontosabb, hasznosabb célkitűzései vannak és nagyobb, szükségesebb igényekkel lép fel olvasóival szemben. Ha lapunk üzleti alapon állna, nyújthatna mindent, amit a mai elüzletesedett sajtó nyújt. A mi lapunk azonban mozgalom és így igényel, követel, és mindennek, amit nyújt is, csak ezen követelések és igények szempontjából és ezekre nézve van értelme. Mi együtt akarjuk feltenni olvasóinkkal a kérdéseket és együtt keressük a megoldásokat is. Nemcsak eszmei közösséget kivánunk és keresünk tehát olvasóinkkal, hanem akció-, munka-közösséget is. Sovány, vérszegény eszme az, ami beláttat, ami megismertet, de nem indít tettekre. Tétlen energiákat felébreszteni, tespedt, helyzeti energiákat felszabaditani és útnak indítani mindnyájunk érdekében, ez a mi célunk.

És ez az érdek, ez a programm létérdeke a HID-nak és olvasóinak is. Amennyiben ez nem sikerül nekünk, nem leszünk sokkal több, mint szórakoztató olvasgatás, időtöltés. Felelőtlen eltöltése annak az időnek, ami ma súlyos kötelességekkel és igényekkel lép fel velünk szemben. Végiggondolásra van szükség és következetes tettre, felelősségre a korral, társadalommal — konkréten és aktuális pedig — jelenlegi helyzetünkkel, falunkkal, városunkkal szemben. Ez a mi lapunk mozgalma és programmja.

Ennek a programmnak egyik annyit emlegetett, sürgetett pontja a falukutatás. A falu megismerése, pulzusának kitapogatása, bajainak megállapítása: a mi bajainknak, betegségeinknek és szükségeinknek megismerése. Ez a legidőszerűbb és legfontosabb alkalom arra, hogy megmutassák olvasóink, hogy ők nem jámbor,

szenvtelen olvasók, hanem egy értelmes, hasznos mozgalom aktiv résztvevői is. Ez természetesen nem megy fáradság és áldozat nélkül. De *semmi* sincs fáradság és áldozat nélkül.

Ha erre az akcióra csak a lapnak volna szüksége, ha nekünk az adatok lennének fontosak, talán mi is megszerezhetnénk azokat. Vagy ha a lap anyagi helyzete megengedné, egy-két fiatalembert kiküldhetnénk vidékre, akik aztán megszerezhetnének minden adatot. De nekünk nem erre van szükségünk. Egyrészt azt akarjuk elérni, hogy olvasóink ezen mindnyájunk érdekében levő munka által öntudatosodjanak és munkánkban aktivizálódjanak, amit az eddig beküldött írások világosan bizonyítanak is. Másrészt pedig nem kell kiküldenünk senkit, hiszen vannak nekünk fiatal, munkás, lelkesedő embereink, anélkül, hogy innen kellene kiküldenünk. Ott vannak falvainkban, csak egy kicsit fel kell szabaditani őket tettnélküliségükből, megkötöttségeikből és útmutatásokat adni nekik a munkára.

A HID minden akciójának azt az öntudatot kell adnia olvasóinknak, ez a *mi* lapunk, ez a *mi* mozgalmunk, ez a *mi* munkánk. A falukutatás szerény felderítő munkája egy nagy feladatnak, egy nagy munkának, *egy nagy közös harcnak* kicsiny, de nem megvetendő, szükséges része.

Este*)

Ha dúló, nehéz vágyunk ránkszakad,
Kinek daloljuk, kinek dadogjuk,
A tiszta, forró lázakat?
Feneketlen, álomtalan álmokat alszunk,
Rongyokba ragadtunk.
Ránkborul a magány fojtó kényszerzubbonya,
A dolgozónak nincs üdítő otthona.
A nappal, a harc még tiszta,
Nagy tüzeket csihol,
De ha megtérünk kicsiny odúnkba,
Szorong bennünk a sikoly,
Nincsen bíztató holnap sehol.
Csak a dühök szaporodnak,
Csak a fogak csikorognak.
Megromlik már az emberségünk,
Mert a bánatok sose fogynak
S tiszta vágyaink megkoszosodnak.
Fáradt a kültelki ember teste,
Úgy fekszik mellére
A csordaverte por este,
Mint a tüdővészes kisváros
Fekete lelke.

Haták István.

*) Mutatvány a szerző „A KÜLTELEK" c. most megjelent versesfüzetéből.

VOJVODINA TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA

Szerb települések (Ötödik közlemény)

Már a beográdi gyűlés alkalmával világosan látták az egybegyűlt szerbek, hogy az osztrák hadsereg, amit a törökök ellen állítottak, nem lesz képes a törököket visszatartani, különösen miután ez a hadsereg, az erdélyi lázadás miatt, felére csökkent. Hazájukba már nem mehettek vissza, mivel maguk is az osztrákok oldalán küzdöttek a törökök ellen, a szerbiai hadjárat idején. Joggal tarthattak a törökök bosszújától. Másrészt pedig tisztában voltak a bécsi kormánynak a szerbek iránt megnyilvánuló szimpátiájával. A gyűlés tehát úgy határozott, hogy a császártól bizonyos kedvezményeket próbál kieszközölni, a szerbeknek osztrák területen való ideiglenes letelepedésére vonatkozólag. Bécsbe küldik tehát delegátusukat ilyen megbizással.

A török előnyomulása időközben, további vándorlásra kényszerítette a szerbeket, mert a török még egy utolsó erőfeszítéssel megkísérelte egész Magyarország visszahódítását. Ha ez a terv egészében nem is sikerült, Vojvodina mégis csaknem tíz éven keresztül ismét háborús színtérré vált. A beográdi gyűlés résztvevői tehát ezrekremenő nagy tömegekkel együtt, észak felé vették útjukat s lassanként egész Magyarország belsejébe hatoltak. Maga az egyházfő Komáromban telepedett le. Természetes, hogy ez a második szerb népvándorlás sem folyt le kedvezőbb körülmények között, mint az első. Keserves vándorlás volt ez is: kocsin, lóháton, gyalogszerrel heteken keresztül vándorolt a sokezer család, maga előtt hajtva szerény marhaállományát és jószágát. S mikor egy-egy ilyen karaván a kietlen pusztaság után valamelyik várhoz ért, kénytelen volt a várfalak tövében, földbe ásott odukba és vermekbe húzódni, mert a várba nem nyertek bebocsátást. Ilyen lyukakban és fedezékekben később évekig is ellaktak.

A szerb nemesi osztály és a főurak sorsa természetesen korántsem volt ilyen siralmas. Ezeknek ugyanis rendszerint külföldön is volt birtokuk, kastélyuk és ha véletlenül ezekből is kiszorultak, magyar, horvát vagy német főuraknál élveztek vendéglátást, avagy Bécsben az udvarnál lebzseltek és lesték az alkalmat, hogy a császártól valamilyen birtokot csalhassanak ki. Sokan közülök a szerb nép vezére, vagy fejedelmeként mutatkoztak be, hogy ilymódon szerezzék meg az uralkodó körök bizalmát és jóindulatát.

A harci szerencse most a törökök mellé állt: újjászervezett hadseregükkel, bosszú és elégtétel utáni vágy tüzében égve, szárazon és vízen hatoltak előre és általános pusztítást végeztek szerteszét. A Duna- és Tiszamentén fekvő városok újra török kézre kerültek s ügyüknek az egyidejű Thököly-lázadás is óriási szolgálatot tett.

Az ilyen sok oldalról szorongatott bécsi udvar tehát akarva, nem akarva a szerbek támogatására szorult s kétségbeesésében követüknek, Djakovics Izsák főpapnak, mindenféle kedvezményeket és kiváltságokat ígért, nehogy az általános zűrzavarban ezek is ellene forduljanak. A főpap azonban leginkább az egyház ügyeire

gondolt és a szerbek vallásszabadságát, valamint a pravoszláv egyház önkormányzatát igyekezett biztosítani. Igaz, hogy ez is sokat jelentett a katolicizmus erőszakos térítései idején, de a nép érdekei mégis sokkal erélyesebb intézkedéseket ígényeltek volna. A főtáborba visszatérő Djakovics tehát rövidesen új diplomáciai megbízást kapott. Az idegenbeszakadt, gyámoltalan, magyarul nem beszélő szerbek körül szorulni kezdett a magyar főnemesek hurokja. A nagybírtokos osztály nem nézhette, hogy a földjeiket ellepő sokaság, csak úgy, minden szolgálat és adó nélkül „élvezze" a szíves vendéglátást. Ezért minden eszközt megragadott, hogy a jövevényektől is éppúgy beszedje a szokásos adót és dézsmát, amint azt az őslakó magyar jobbágyságtól beszedte. A gazdasági érdekeikben ilymódon erősen támadott szerbek tehát a bécsi udvarhoz fordultak védelemért s ez volt Djakovics második küldetésének feladata. A deputáció sikerének tudható be Lipót császár 1690. december 11-iki kiáltványa, melyben védelmébe veszi az összes birodalmában élő szerbeket, azok vagyonát és jószágát, megerősíti és kibővíti előbbi kiváltságaikat s feloldja őket mindennemű adózás és dézsma-szolgáltatás alól.

Egy Habsburg ilyen nagyfokú bőkezűségét csak úgy lehet megérteni, ha ismerjük az egyidejű történelmi események jelentőségét. Egyrészt az erdélyi Thököly-mozgalom az önálló Magyarország talpraállítását már csaknem elérte, másrészt a törökök előnyomulása délen, igen veszedelmes méreteket öltött. A bőkezűség még érthetőbbé válik, ha megjegyezzük, hogy a háborús balsikerek által tekintélyét vesztett császárnak semmibe sem kerültek mindezen adományok, mivel betartásuk esetén is csak a tőle elpártolt és ellene dolgozó magyar főurak szenvedtek volna kárt. Eltekintve attól, hogy a császár maga nem rendelkezett semilyen eszközökkel, amelyek rendeleteinek tekintélyt tudtak volna szerezni. az adományozás komédiája igen jó eszköz volt a szerbek és magyarok egymás elleni úszítására. A protestantizmus jegyében indult magyar szabadságharc ellen Lipót a pravoszláv vallású szerbeket akarta felhasználni, amivel tulajdonképen csak elődei és utódai politikai jelszavát követte: *„oszd meg és uralkodj!"*

Ha általában nem is, pillanatnyilag ez a politika a szerbek érdekvonalába vágott. A törökök ellen bármikor szívesen mentek harcba, mert azok kiűzetésében látták hazájuk felszabadulását és hazatérésük biztosítékát. A háborúba leginkább saját kenyéren és saját ruhában mentek s a császári intendaturától hébe-hóba kapott zsold vagy élelem, csak növelte harckészségüket. A magyarok elleni harcuk az új, „ideiglenes" hazában való nyugodt és szabad életért folyt. A nyelvi akadály miatt különben sem tájékozódhattak az igen zavaros politikai jelszavak és célkitűzések tömkelegében. Az udvar képmutató barátságában bízva, onnan remélték gazdasági és nemzeti függetlenségéért folytatott küzdelmeikben a támogatást. A császártól nyert kedvezményeket, a főúri osztállyal szemben mindenkor fel is használták.

Polgári létük különben sem volt olyan virágos, hogy a háborús viszontagságokkal szemben előnyösebbnek lássák. Mivel a városokba nem nyertek bebocsájtást, az „ideiglenes" hazában „ideiglenes" lakásokban, a jövetelkor megásott odukban és náddal fedett vermekben laktak. A földet mindenki kedve szerint művelte, de a tulajdonképeni létalapjuk, a marhaállomány, közös volt. Katona és paraszt között nem volt különbség, császári parancsra bármikor harcrakészen állt az egész. Közigazgatásilag a haditanács és a hadseregparancsnokok alá tartoztak s a vármegye hatósága ellen is mindig a hadsereg támogatását kérték.

A közbeeső török háborúk kimenetelét ismertettük már előbbi cíkkeinkben, a szerbekkel kapcsolatban most csak azt kell megemlítenünk, hogy az 1699. évi békeszerződés után a török, Bánát kivételével, Vojvodinából véglegesen kitakarodott. A nehezen működő osztrák államapparátus mindjárt a békekötés után megkísérelte, a törökök esetleges újabb betörései ellen megtenni a szükséges óvintézkedéseket, ezért az ittszállásozó katonatisztektől bekérte erre vonatkozó véleményeiket. Mivel Bánát még törökkézen volt, elsősorban a Tisza- és Maros-menti várak biztonságáról kellett gondoskodni és azokat megbízható erőkkel ellátni. Továbbá, mivel a legutóbbi háborúban a folyamhajózásnak is jelentős szerep jutott, meg kellett szervezni és erősíteni a folyamhajós katonaságot, a sajkásokat. Mindezek a munkálatok hosszú időt vettek ígénybe, végre is azonban a vármegyék sürgetésére a szerbség ügyét kapcsolatba hozták a határőrség megszervezésének kérdésével, úgy, hogy a határőrök legnagyobb részét a szerbek közül sorozták be. Ez alkalommal dőlt el a szerbek polgárjogi helyzete is. Mivel semmiképen sem lehetett elválasztani a katonákat a parasztoktól, a császári bizottság három kategóriába sorozta valamennyit: 1. az újjászervezett határőrség rendes katonái; 2. a számonfelüliek, akik most már végérvényesen parasztokká váltak és 3. a kiöregedettek, a kiérdemesült veteránok. Az elsők letették az esküt és bevonultak a várakba rendes szolgálatra. A számonfelüliek háromévi adómentes haszonbérbe annyi földet kaptak, amennyi családjuk eltartásához szükséges, azzal a kikötéssel, hogy a három év letelte után rendes adót és dézsmát kötelesek szolgáltatni. A veteránok pedig életfogytiglan kaptak hasonló, *át-nem-örökíthető* ingyenbérletet. Így a határvédelem kérdését különválasztva a szerbek gazdasági életétől, sikerült végre a vármegyéknek a szerbeket is a magyar föld többi jobbágyai közé sorozni és a főurak kényének kiszolgáltatni. Államrendi szempontból 1703-ban Vojvodinába koncentrálták még az ország különböző vidékein, az ideiglenes lakásokban élő többi szerbeket, miáltal Vojvodina lakosságában a szerbek jutottak túlsúlyba. A szervezkedő, újjáéledő Ausztria a török veszedelem elmúltával úgy hálálta meg a szerbek szolgálatait, hogy jobbágysorba süllyesztette őket.

(Folytatása következik.) **Kiss Flórián.**

ALAKOK A MÁBÓL

A tanító

— Urat nevelek belőled! — mondta egyetlen fiának Halasi, az öregedő disznókupec. Dacosan, kihívóan rázta meg vérmes fejét, hogy borvirágos nagy orra megreszketett. — Tanító úr leszel, várj csak!

Vékonyka fia, Dezső húzódozott.

— Édesapám, én nem szeretek iskolába járni!

— Nem szeretsz? Lári-fári! Könnyebb az uraknak! Látod én éjjel-nappal üzlet után vagyok és hát mire mentem?... Anyád itthon veszkődik a disznóhizlalással, én meg a nyelvem lógatom, még egy vagón kocát összeszedek, hogy elszállítsam az uraknak, Bécsbe! Hogy ők ott szépen, urasan elfogyasszák. Császárszalonna, prágai sonka kerül az asztalukra és engem kutyába se vesznek. Kifizetnek és slussz. Csak a parasztok közt vagyok valaki. És a néneid mind parasztasszonynak mentek férjhez, disznót hízlalnak, tehenet fejnek és holtra dolgozzák magukat! De te úr leszel, fiam, tanítónak adlak! — Zsíros, nagy öklével az asztalra vágott. Az asztalon összekoccantak az előző este használt borospoharak.

Kint, az alföldi csendes eső vert pocsolyákat a téglás, kisvárosi járdákon, a kövezetlen kocsiúton feneketlen sarat dagasztva. A hátsó udvarban éhes disznó-visítás repesztette a fülledt nyárvégi levegőt. Dezsőnek meg kellett hajolnia erősakaratú apja kívánsága előtt. Nyáron végezte el a polgári iskola negyedik osztályát és most pályaválasztás előtt állt. Félénken próbálkozott.

— Én kertész szeretnék lenni, édesapám.

— Kertész? A kertész mesterember, a mesterember meg csak félig úr! Tanító leszel, fiam és keménykalapban jársz, mint a szolgabíró. Pertút iszol a plébános úrral és az ügyvédekkel. Azám! És nyugdíjad lesz... Nem kell, hogy ilyen vén fejjel, mint én, szaladozz házról-házra, átkozottul alkudozó parasztokhoz.

Apja fellebbezhetetlen döntésére került Dezső a helybeli, kisvárosi tanítóképzőbe. Három évre, közepes eredménnyel, bevégezte tanulmányait és kinevezésre várt. Testileg megerősödött, magasnövésű ifjú lett belőle.

Tizenkilenc éves korában Z. község tanyai iskolájába hívta meg tanitónak az iskolaszék. Az iskolaszék elnöke a helybeli katolikus plébános volt. Képesítési ünnepélyére készült zsakettjében, kemény kalapban állított be Halasi a plébános úr rezidenciájába, megköszönni az iskolaszék jóakaratát. Pár szó köszönésfélét dadogott.

— Rendben van, fiam, — mondta a plébános atyáskodva és megveregette a vállát. — A mi jóakaratunkról továbbra is biztosíthatjuk, ha a katolikus keresztény hitelvek és a haza üdve szerint, jó báránykákat nevel ezekből a vad suhancokból.

Sok munkája akadt Halasinak. Egy morózus agglegény kollégájával tanitották ketten a hat évfolyamot. Hatvan-hetven gyerek jött össze a teremben szebb időben.

Agglegény kollégájának vénlány unokahúga főzött, kosztolni hozzájuk járt Halasi is. Néha, szabadnapján felvídult az öreg Varmuzsa, poharat hozott és kártyázás, borozgatás közben pipaszónál, suttogva elárulta, hogy nem hisz istenben és hogy nem jól van ez így, ahogy van.

— Én mondom, igazuk van azoknak a fővárosi szociáldemokratáknak!...

— De hát hallgass szám, nem fáj fejem, — tette hozzá kicsit később. — Öreg vagyok én már ehhez — és megkomolyodva legyintett a kezével.

Halasi egy kicsit megborzongott ilyenkor az öregtől. A négy év alatt, melyet együtt töltöttek el, mindig idegenül tekintgetett az öreg Varmuzsára.

Rakoncátlan kölykök voltak Halasi tanítványai. Pontatlanul jártak iskolába. Otthon libákat, malacokat őriztettek velük és okkal, ok nélkül elmaradoztak az iskolából. Csak a jobbmódú gyerekek jártak pontosan. Némelyik nagygazda fia kocsin jött az iskolába, csúnya időben. Olykor hasznos ajándékkal kedveskedtek a tanító úrnak a módosak. A zsellérgyerekek semmit sem hoztak, mert azok még ebédre is gyakran csak kenyeret, meg sülttököt ettek az iskolában. Télvíz idején a csizmátlanok végleg elmaradtak a tanításról. A végtelen sarakban és fagyokban nem jöhettek.

*

Csak sorozásra utazott haza Halasi. Katonáskodása után visszament a tanyai iskolába.

Könyveket, lapokat nem igen olvasott. Idegen nyelvet nem tudott. Az önkéntes évében tanult pár német szót is elfelejtette lassanként. Gondosan takarékoskodott a pénzével. Szeretett volna megnősülni. Nagyon únta a magányt. Unalmában olykor bele-beletekintgetett a pedagógiai szaklapokba, de olyan új dolgokat feszegettek egyes kartársai, hogy írtózva tette le azokat.

A plébánoséknál egy szűcsmester szerény lányával ismerkedett meg. Fiatal volt a lány, hamiskásan nevetett és szemmel láthatóan sose voltak problémái. Többször a fiatal tanítón felejtette a szemét és ha azt hitte, hogy valaki ezt észreveszi, belepirult.

— Jó lány ez, fiam és nem éppen szegény. Lesz egypár láncocskája, csak egy bátyja van, kettőjük közt osztja szét a zsugori szűcs kis valóságát.

Halasi zavartan köhögött.

— Hm, hm, én többször gondoltam már a nősülésre. Valami szolíd lányt szeretnék, aki megállja helyét a konyhán és az urak előtt is...

— Juliska megállja a helyét akárhol, — bizonyítgatta a plébános jóakaratúan.

Apjának írt Halasi, nősülési szándékairól. De az öreg nem válaszolhatott. Szélütés érte és mikorra fia, a sürgönyt véve hazaért, már kiszenvedett.

Temetés után visszautazott a tanyai iskolába. És nemsokára eljegyezte a szűcsmester lányát, Wéber Juliskát, akivel az öreg plébánoséknál ismerkedett meg. A plébános tiszta szívből örült, mert az egyházközség pénztárnoka és állandó kártyapartnere volt a lány apja, Wéber Mihály.

Lakodalom nélkül történt meg az esküvő, Halasi gyászára való tekintettel. Egyszerű, meghitt vacsora volt csak, melyen a fiatalok, a lány szükebb hozzátartozói, a plébános és az öreg tanítókolléga vettek részt. Az öreg tanító a pap-társaságban egész idő alatt búsan hallgatott.

Szülővárosában hamarosan tanítói állás üresedett meg és Halasi minden követ megmozgatott, hogy elnyerje azt. Elnyerte. Beköltözött a vidéki város szűkös, alacsonyházú uccáiba. Itt tanította aztán a bunyevác, magyar, sváb, cigány gyerekeket betűvetésre, olvasásra. Hogy a nemzetiségi kevertségből valami következtetést tudott volna levonni, odáig sosem jutott el Halasi. Felesége egy fiút és egy lánykát szült. A második szülés után komplikációk léptek fel, az orvos eltiltotta a további szaporodást.

A háborús időkben egy városi képviselő, a kedvelt Dénes bácsi „kicsinálta", hogy Halasi front-szolgálatra alkalmatlannak bizonyult.

Az impérium-változáskor is, mint mindig, megnyugodott Halasi a felsőbb hatalom rendelésében.

*

Múlnak az évek, Halasi Dezső feje deresedik. Ő és felesége nem sok vizet zavarnak a zavaros világban. Hajlott, magas alakjával csendesen, mindig cigarettázva jár-kel Halasi és majd hogy kívül reked a történéseken. Felesége papucsbanjáró, kisvárosi asszony, akinek főszórakozása a mindennapi pletyka.

— Ugyan, Cingerné, nem hallotta, mi történt a Budaiéknál? Az öreg Budai, aki mindig előénekes volt a körmenetben, tudja, az a kövér, kopasz, felakasztotta magát! Hogy olyan vallásos ember hogy tehetett ilyet?!

— Hja, lelkem . . . — mondja Cingerné, tapasztalt öregasszony — a sok adósság nem jóra visz, tartozott az fűnekfának. Hiába imádkozott már reggel négy órakor kint az utcán, legkorábban kelve az egész környéken! Az adóját sem rendezte és a menyecskék . . .

— Tényleg, a menyecskék is . . . ?

— Szegény felesége, kérdezze csak meg . . . De ne is kérdezze . . . Agyonsírta magát az ura életében . . .

— Hó, az a vén rosszcsont . . . — csóválja a fejét ilyenkor Halasiné, a tanító felesége és hümmögve csukja be a kiskaput.

Egyszer megesett Halasival is, hogy az orvos pihenni fürdőhelyre küldte és talán egy kikapós, bolti kiszolgáló kisasszonnyal töltötte az üdülésre, erősödésre szánt időt. Igaz-e, nem, ilyesmit pattantott ki a fáma. Tény az, hogy vidáman, megerősödve jött haza a fürdőhelyről.

Itthon a felesége klaffogó papucsokban tovább fejte a tehenet és minden reggel kukoricaszárral zavarta ki a lassú jószágot a csordára. De ha a fürdöhelyekről esett szó, sokatmondóan csóválgatta fejét az asszony. Ugy látszott, mintha hallott volna egyetmást az ura esetéről.

— Nagy kujon ez a Dezső...

Nem is ment többé üdülni Halasi. Minden nagyobb izgalom nélkül telt az élete.

*

A sarki trafikban mindig ül néhány ráérő, öregedő ember. Grün, a tollkereskedő, akinek a ruháján mindig lebeg egy-két pehely, Csikós, a nyugalombavonúlt póstamester, Hauser, a kemény-kalapos német piktor, aki ötven év alatt sem tanult meg rendesen magyarul, miközben svábul majdnem teljesen elfelejtett, Julinác, a darálómalom unatkozó tulajdonosa, akinek a haja, bajusza éppen olyan szürkésfehér, mint a mindig lisztes munkaruhája.

Régi, meleg barátság fűzi őket össze. Még pislog bennük valami érdeklődés az élet, a politika, a világ változása iránt. Bár nem nagyon értik a sok, új jelszó mögé bújt erők huzakodását.

Ha az iskolából hazajön Halasi, betekint ő is a trafikba. Míg a puhább cigarettákat válogatja, pár barátságos szó esik a benntülökkel.

— Mi a fene van megint Kínában? — szól ki nagy pápaszeme mögül Csikós, akinek a fantáziáját sokat foglalkoztatta a távolság és ifjú korában az orosz-japán háború.

Feszült figyelemmel várják Halasi szavát.

— Őszintén bevallom, én se értem az egészet. Hadüzenetnélküli háború, meg mi a szösz. Azelőtt nem voltak ilyen ostobaságok. Elég baj, hogy így marakodnak mindig.

— De hát nem lehet már egyszer ezeket a békétlenkedőket örökre megfékezni? — veti közbe Grün, akiben a szép zsidó elgondolás, a világbéke álma pislog.

— Nem sokat értünk mi ehhez, bízzuk a nagyokra, — legyint Hauser, aki nyáj-embernek született valamelyik vezér fennhatósága alá.

És Halasi igent bólintgatva lép ki az ajtón. Jól megnevelték az egykori tanítóképzőben. Régi, konzervativ professzorok voltak a tanárai és azok ifjúkorában megdohosodott tanmódszerén és politikai élettelenségén tengődött Halasi korosztálya. Szellemi sikátoraikat nem járta át félévszázad viharos kultúrális fejlődése.

Akadnak ifjú tanítók, akik fanatikus nyers-kosztosok; akik politizálnak, a mindenkori kormány támogatói, de mozognak, aktivak iskolánkívüli létükben; vannak szociálista tanítók; vannak természettudósok; vannak, akik reform-iskolát terveznek, újrendszerű iskolapadokat szerkesztenek, de Halasi és a hozzá hasonlók csak álmosan fészkelődnek a mában és a nyugdíjas-élvezetekre készülődnek álmosan.

— Mindig becsületes ember voltam — szokta mondogatni Halasi. Igy is van. Sose stréberkedett. Mások hátára nem kapaszkodott, de az se jutott eszébe soha, hogy népének, valamiféle emberi haladásnak harcosa legyen. Minek az a homokbuckák világában?

— Marci, — mondja egyívású kollégájának — holnap államünnep, délelőtt templomba megyünk, délután eljössz egy kis borkóstolóra.

Szabó Márton, alacsony, zömök, mindig nevető ember, ravaszul hunyorít:

— Aztán nem nagy-kóstoló lesz az?

— Amit az Isten ád, — mondja tréfás-megadóan Halasi.

A bunyevác igazgató lányánál járt Halasi névnapon. Az igazgató barátságos, tagbaszakadt ember, nevetve beszélte másnap a kollégáknak, Halasi hátát veregetve:

— Egymást támogatva mentünk keresztül a városon, az én Dezső komámmal. Hol ő bukott el, hol én, de aztán valahogy hazaértünk.

Az iskolaszolga szép szál, dörgőhangú bunyevác ember, meghívta Halasit, mikor a fia esküvője volt. Jó pár pohár bort fogyasztottak ott is.

— Nagyon jó ember ez a goszpodár, — dícsérték Halasit — nem nézi le a kisebbrangú embert.

Pedig a köszöntésen kivül alig tud valamit a nyelvükből.

A szomszéd fűszeres büfféjében is fogyaszt egy-egy pohár bort Halasi. Bár van otthon bora, de jobban esik a társasan fogyasztott ital. Különben is unokafivére a fűszeres.

— Egymást támogatni kell, hát nem?

Harmincegy éve fejezte be a tanítóképzőt, azóta tán könyvet sose vett elő magaszántából. Inkább serdülő lánya nyösztetésére olvasott valami könnyű regénykét.

— Apukám, olvasd el, olyan érdekes...! De igazán olvasd el, — akaratoskodott Giza, ha látta, hogy apja nem nagy érdeklődést tanúsít.

— No, jó-jó. Elolvasom kislányom, el én, — motyogta sarokbaszorítva. De alig várta, hogy bevégezze. A könyveket ásító unalmasnak találta. Inkább a kalendáriumot forgatta szívesen, megnézni milyen időjárás lesz, mert a szőlő, a kis kukorica- és buzaföld termése a szeszélyes időjárástól függ.

Mióta lánya férjhez ment, azóta egyikük sem olvas. Gizát intelligens asztalosmester vette el, aki nevetve dobálta tűzre az ócska, szentimentális regényeket. Gizának férje mogorva könyvei nem tetszettek, így aztán nem olvasott.

Halasi fia János, aranyműves mesterséget tanult.

— Nem szeretek tanulni, apám! Örülök, ha nem látok könyveket, — ismételte kamaszkorában a fiú és Halasi saját erőlködésére és könyv-iszonyára gondolva, nem merte a fiát tanulásra erőltetni.

Pontosan háromnegyed nyolckor benyit Halasi az iskolába. Az iroda nagy ablakához áll és nézi-nézi a gyerekeket.

— Hogy ezek sose fáradnak el, — mormogja.

Rúgják a labdát a gyerekek, sáron-vízen keresztül, a kopár iskolaudvarban. Repül a rongylabda kerítésnek, ajtófélfának, néha az ablaküvegnek. Nagyot csörren az ablaküveg és ezer csillogó darabba hullik a falpárkányra, onnan is le a földre. A gyerekek kedve megdermed.

Halasi lesétál az udvarba. Megkezdődik a kihallgatás.

— Melyitek vágta az ablakhoz a labdát?

Nehéz csend. Ijedten ide-oda tekintgetnek a nebulók.

— Kié ez a labda?

Egy hang se hallatszik. Nem vallanak egymásra. Nem akad gazdája az árva rongylabdának.

— Majd adok én nektek! Becsináltatjátok az ablakot! — hangoskodik Halasi. De a gyerekek örülnek magukban. Csak most kell hallgatni s ismét becsináltatja a város, mint tavaly. De aki ma rosszul felel, az packára készítheti a markát.

— Imádkozunk...

Az osztály komoly képpel kezd imába.

Megindul a feleltetés.

— Te Faragó, te legjobban érted a labdarúgást, kezd el az egyszeregyet. Aki súgni mer, az ebből kap kóstolót — hajlítgatja és suhogtatja Halasi a sokat ígért nádpálcát.

Az óraközti szünidőben a folyosón sétálgatva beszélgetnek a tanítók.

— Az én osztályomból valaki megint betört egy ablaküveget, de az isten szerelméért meg nem mondják, ki volt az, — meséli Halasi.

Baráth, az indulatos, fekete emberke, hadarja kollégájának mérgesen:

— Én az egész osztályt végigvertem, mégse mondták meg, ki dobta be az utca sarába a nádpálcámat!

Halasi nem ilyen ingerült:

— Nem sokat ér a verés, elégszer tapasztaltam már. Nem is ütöm őket folyton. De azért én se tudnám őket pálca nélkül rendben tartani.

Csengetés után kipirult arccal ülnek helyükre a gyerekek. Szavalnak verseket szerbül, meséket mondanak könyvbetéve magyarul, rajzolnak és énekelnek s ha kijelölték könyvükben az új leckét, hazamennek.

— Valamennyi megtanul írni-olvasni, — mondja Halasi az egyik gyerek panaszos apjának, sovány kéménysepőmesternek, — hogy aztán mi lesz velük? A jó isten tudja. Én elvégzem a kötelességemet. Többet nem tehetek.

*

Fiatal kollégájával, Darabos Jánossal találkozott minap Halasi. Szegről-végre rokonok is. A város közelében évek óta elhanyagolt iskolába tették a fiút tanítónak. Halasi kicsit fölényesen nézi a fiú

— szerinte — túlzott buzgólkodását, amellyel az elhanyagolt kisebbségi iskola épületét igyekszik rendbehozatni és összeszedni a szétvadult gyerekeket.

— No, öcsém, becsinálták-e már a törött ablakokat? És összeszedted-e már a tanítványokat?

— Valahogy összeszedem, Dezső bácsi, — feleli Darabos lelkesen, — valóságos közelharcot kell vívnom minden szülővel, hogy újra engedjék a gyerekeket iskolába. A legtöbb szülő örömére évekig nem kellett iskolába járatni a gyerekeket. Néhány évfolyam analfabéta maradt, de a szülők többet használhatták őket otthon. És elvégre ez a legfontosabb, nem?

— Derék gyerek vagy János. De nem tudom, meddig bírod te is szusszal?

— Másképp nézünk a világba, mint maguk Dezső bácsi! Népnevelők akarunk lenni!

— Azt hiszed, öcsém, mert négy nyelvet megtanultál, hogy többre viszed, mint mi? Hogy falod a szakkönyveket? Elárulom neked, barátom, mikor mi fiatalok voltunk, akkor is voltak olyanok, akik be akarták deszkázni az eget és lásd, most is istennek az az áldott napja süt, mint akkor...

Cigarettáját szorgalmasan szíva, betereli Halasi az osztályok szegény gyerekeit a pincébe, ahol jótékony adakozásból tejet kapnak a kis toprongyosok. Halasi szeldesi nekik a kenyeret.

— Ne rendetlenkedjetek gyerekek! Imádkozzunk: Az atyának és fiúnak... áld meg isten ételünket, jótevőnket. Ámen. — Lökdösődnek s hirtelen leöntik a forró, híg tejet a korgóhasú csemeték.

Vasárnap elkíséri a gyerekeket a templomba. Maga is misét hallgat. Aztán egy hétig nyugodt. Ugy érzi, ismét egy lépéssel közelebb a nyugdíjhoz. Hogy a nyugdíjas kor csak magas vérnyomást, további unalmat és ismét új várakozást — a halál várását — jelenti, erre nem gondol Halasi.

Tanítás után, szép napokon kiszalad a szőlőbe, fát permetezni, szőlőt oltani, vagy utánanézni, hogy a levéltetű nem tesz-e kárt a fiatal fák levélzetében.

— Kell, hogy az ember utána nézzen, mert a budár csak a szemes gazdának dolgozik rendesen.

— Igaz, ami igaz, — helyesli szőlőszomszédja, Scheirer, a városi hivatalnok, — nincs hanyag budár, csak hanyag gazda van.

Halasi él ebben a problémáktól sistergő században, anélkül, hogy valaha valamivel kapcsolatban állást foglalt volna. Kisebbségi mivoltát is legfeljebb, ha abban érzi, hogy ennyi évi szolgálat után még nem igazgató valamelyik külső iskolában.

Mennek az iskolások vasárnap a templomba. A gyerekek párosan lépkednek. Az egyik kisfiú félénken áll elő:

— Tanító úr kérem, a Lakatos mindig lökdelődzik.

— Ejnye, Lakatos, az árgyélusodat! — szól a lökdösődőre Halasi, de még csak nyakon se legyinti. Nem nagyon szíveli az indulatos kilengéseket.

Laták István.

A MAI KONJUNKTURA LÉNYEGE

A jelenlegi konjunktura egy fejlődési foka a tőkés gazdaság ciklikus mozgásának. E mozgást pedig azért nevezik ciklikusnak, mivel a legutóbbi százhúsz évben észlelhető, hogy a gazdaság bizonyos fejlődési fokon megy keresztül, amelynek rendszere majdnem törvényszerűnek mondható. Adott pillanatban a gazdaság válságba jut. A válság bizonyos pontján megáll és kezdődik a fellendülés. Ezt depressziónak nevezik s mindaddig tart, amig a gazdaság nem éri el azt a színvonalat, amelyen állt, amikor a válság kitört. Erről a színvonalról azután feljebb lendül és nagyobb intenzitást ér el, mint a válság előtt. Ez a fejlődési fok a konjunktura, amelyet természetesen kisebb időszakokra is lehet osztani, különböző fokozatai szerint. A konjunktura újból válsággal végződik. A válság pedig nemcsak megakadályozza a fejlődést, de nagyon vissza is veti az egész gazdaságot.

A konjunktura általános jelei: új befektetések (tőkehalmozás). a termelés nő és az árúforgalom növekszik, a munkanélküliség csökken, (bizonyos körülmények között munkaerőhiány is léphet fel) az árak és velük együtt — ha nem is arányosan — a munkabérek is emelkednek, a tőke forgalma gyors, a kamat az első időben alacsony, a konjunkturával azonban növekszik és vége felé olyan magasra emelkedik, hogy a hitel megszűnik. A nemzetközi kereskedelem és tőkekivítel virágoznak.

Meg fogjuk vizsgálni, hogy a felsorolt jellegzetességek menynyiben vonatkoznak a jelenlegi, ú. n. konjunkturára. Az 1929 utáni válság mélyebb és hosszabb volt az edigieknél, az 1933-ban kezdődő depresszió pedig szintén különleges volt. Ez a különlegesség abban nyilatkozott meg, hogy a depresszió nagyon hosszúra nyúlt, továbbá abban, hogy az egyes államoknak maguknak kellett kiutat keresni a válságból, mig eddig mindig a tőke talált kiutat, — végül pedig abban, hogy a nemzetközi viszonyok nagyon kiélesedtek. A továbbiakban megpróbáljuk a jelenlegi konjunktura sajátosságait bemutatni.

Az ipari termelés fejlődése a következő volt az 1928-as termelést 100-nak véve:

	1932	1936	1937 április
Belgium	64	79	92
Németország	54	108	119
Franciaország	76	78	83
Angolország	88	124	130
USA	58	95	106
Japán	117	182	201
USSR	183	414	—
A egész világon	69	110	—

Amit legelőször megállapíthatunk, az, hogy a konjunktura nem általános. Az eddigi ciklusokban az egyes országok csak a konjunktura intenzitásában különböztek. Most azonban, mig pl. Anglia 1928-as termelésénél 30 százalékkal magasabbat ért el, addig

Franciaország még mélyen a depresszióban van. Amerika, a leggazdagabb iparú ország, 1936 végéig, tehát három év alatt, nem tudott a válság előtti színvonalra feljutni. Japán pedig 1928 óta megkétszerezte termelését.

A régebbi konjunkturákban az általános és arányos részvétel nem volt véletlen. Egyik ország konjunkturája maga után vonja a másikat, ha az önállóan még nem jutott odáig. De csak abban az esetben, ha a külkereskedelemnek nincsenek leküzdhetetlen akadályai. Ezzel szemben az egész imperialista periódus (korszak) jellegzetessége: a külkereskedelmet akadályozó kereskedelmi politika. Háború után a védvámokat felemelik, nincsenek többé gazdaságilag elfoglalható területek, a mezőgazdasági országok indusztrializálódnak (iparosodnak) és fordítva; mikor pedig ez a politika csak elmélyítette a válságot, orvoslásul még erősebb védelemre szorítkoztak, ami autarkiához (önellátás) vezetett. Ezért is a jelenlegi konjunktura leggyengébb pontja a világkereskedelem. A világkereskedelem fejlődése a következő volt, az 1929-es évet 100-nak véve:

	1933	1936	1937 első negyed
Nagyságra	75	85.9	92.4
Aranyértékben	33	43.5	46
Nemzeti valuataértékben	47.2	59.4	71.6

Az utóbbi hónapok mutatnak csak emelkedőbb irányzatot. De ennek negatív oldalai is vannak. A világkereskedelemben mind nagyobb tért hódítanak a fegyverkezési eszközök és a hadiiparhoz szükséges nyerstermékek. A hadiipar szükségei oly nagyok, hogy a vas hiánya érezhetővé vált, ami azután egyéb iparágak termelését is fokozta. A háború kilátása spekulatív vásárlásokra ösztönöz s ezért a nyerstermékek ára hirtelen emelkedik. A cink, ólom, réz, cin ára az 1929-es árra emelkedett már. A búza ára is emelkedett, még pedig két okból: egyrészt mivel a mezőgazdaság degenerálódása (elkorcsosodása) és egy-két száraz esztendő következtében a termelés megcsappant, másrészt, mivel tartalékokat gyűjtenek háború esetére. Persze, ha ilyen rendkívüli tényezők határozzák meg az árakat, elég, ha a helyzet egy kicsit változik és az árak zuhannak. Így volt ez pl. áprilisban, az árak estek, mihelyt a spekuláció (űzérkedés) lanyhábbá vált.

Mig tehát a termelés elérte az 1929-es színvonalat, a világkereskedelem még depresszióban van. Ez nem csak a jelenlegi konjunktura sajátos jellegét mutatja, hanem az egész ciklusét, amihez tartozik. Valamikor a világkereskedelem a kapitalizmus fejlődésével együtt nőtt a világon. A világkereskedelem volt előfeltétele és következménye is a fejlődésnek. Az ipar konjunkturája és a kereskedelem depressziója azt mutatják, hogy megszakadt az összefüggés a gazdaságnak azon tényezői között, amelyeknek egymást kiegészíteniök kellene. Ma például valamely ország elektrotechnikai iparának, amely azzal a feltétellel indult, hogy kereske-

delmi uton fog rezet kapni egy másikból, vagy meg kell szünnie, vagy valamilyen pótanyagot kell felhasználnia a réz helyett. A pótanyagban természetesen hiányzanak a nyerstermék előnyei, használata a technika rovására megy. Igy mindkét esetben elkerülhetetlen a gazdaság leromlása. Bizonyos ponton túl az ipari konjunktúra nem fejlődhet tovább, ha a külkereskedelem nem támogatja.

A nemzetközi kereskedelem válságának egy másik jellegzetessége a deviza-probléma. Ha nincs árúcsere, nincs deviza-forgalom sem. Hogy a passziv szaldót fizetni lehessen, devizára van szükség. De még ha van is deviza, nem adják át a forgalomnak, mert attól félnek, hogy sohasem kerül vissza. Mikor a deviza és aranyprobléma a világkereskedelem pangásának következményekép fellépett, különböző törvényekkel még inkább korlátozták az arany- és deviza-forgalmat. Igy a következmény újabb okává vált a kereskedelem további depressziójának.

Mig a kereskedelem csak valamennyire helyreállt, tőkekivitelről ügyszólván szó sem lehet. Ezzel a tőkében gazdag államok térhódításának eddigi legjelentősebb tényezője, ami az egyik ország konjunkturáját átvihette a másikra, teljesen megszünt. Nemcsak, hogy nem adnak kölcsönöket, hanem ezzel teljesen ellentétes folyamat lépett fel: a régi kölcsönökből fennálló törlesztés és kamatok többet tesznek ki, mint az újabb kölcsönök. A tőkekivitel válsága az általános politikai válság miatt is nagy. Ez hozta létre a tőkekivitel formális betiltását is, mig az állam erre engedélyt nem ad, pl. USA és Anglia.

Habár a termelés némely államban túlhaladt az 1929-es színvonalon, a termelési apparátus nincs teljesen felhasználva. Németországban a munkahelyeknek csak 75 százaléka van betöltve. Angliában a textil-ipar, a textil-gépek ipara és a hajógyártás nehéz válságban vannak. Az USA-ban már 1929-ben a termelő erők 20 százaléka felhasználatlan volt. A válság és a depresszió ideje alatt tovább folyt a racionalizálás. Ma, mikor a termelés legjobb esetben az 1929-es színvonalon áll, a felnemhasznált termelő apparátus százaléka egészen biztosan emelkedett. Ez a tőke hyperakkumulációja, (túlságos felhalmozódása), ami azt jelenti, hogy a tőke egy jórésze egyáltalán nem vesz részt a profit-termelésben.

A hyperakkumuláció akadályozza a nagyobbarányú befektetéseket is, amelynek segítségével a fennálló tőkét fel lehetne használni. Azon államokban, ahol a válságot nem tudják áthidalni, feleslegesek, bizonyos államokkal szemben politikailag bizalmatlanok, így azután csak egészen biztos és könnyen likvidálható ügyletek iránt érdeklődnek, (nyerstermék-spekulációk, értékpapír-spekulációk, stb.) Normális konjunkturában a tőke csak a konjunktura vége felé kezd spekulációkba bocsátkozni, amikor a befektetések megszünnek és a tőke felszabadul a termelés és árúforgalom körforgásából. Ezzel szemben a jelenlegi konjunkturát kezdettől fogva a spekulativ tőke jellemzi.

Mig egyrészt felhasználatlanul hever a termelő apparátus egy része, másrészt a pénztőke spekulációkba bocsátkozik, addig nagy tömeg munkás áll munka nélkül. Az USA-ban 10 millió. De még sokkal jellegzetesebb az, hogy míg 1936 decemberében a termelés indeksze 110 volt, a foglalkoztatás indeksze (mutatószáma) csak 94 (1929 : 100). Kevesebb munkással többet termelnek, mint azelőtt. Angliában a munkanélküliek százaléka a foglalkoztatottakkal szemben 1929 : 10.3, 1936-ban 10.6, pedig a termelés indeksze 120-ra emelkedett. A német statisztika szerint, habár a hivatalos statisztika elég megbízhatatlan, 1929-ben 17.8 millió volt a foglalkoztatott és 1.8 millió a munkanélküliek száma, összesen 19.6; 1936-ban foglalkoztatott 17.1, munkanélküli 1.5, összesen 18.6. Tehát kevesebb foglalkoztatott munkás volt amellett, hogy a termelés indeksze 112.1. És hol van még a 65 milliós nép 8 év alatt felszaporodott új munkaereje?

Mint más konjunkturákban, az árak bizonyos felfelémenő irányzatot mutatnak. Erősebben, mint bármikor, kifejezésre jutott a kartellek ereje az árak felemelésében. A megélhetés indeksze éppen olyan gyorsan emelkedett, különböző országokban egész különböző módon: Franciaországban 20 százalékkal, 1936 májusától 1937 februárjáig, Angliában 5 százalékkal 1936-ban, Németországban 1.7 százalékkal 1937 januárjától juniusig, a hivatalos statisztika szerint. A konjunktura a sztrájkok időszaka, de hevességük azt mutatja, hogy a munkabér nagyon messze elmarad az árak emelkedése mögött.

Konjunkturában nagy a profit. Az állami pénzügyeknek jól kellene állniok. Mégis minden országban nagyon rendezetlenek, az adósságok állandóan nőnek (nemzeti valuta milliókban):

	1934 március 31	1936 március 31	1937 március 31
Németország	12.407	14,436	16.058
Franciaország	303.507	333.142	350.000
Olaszország	104.229	108.636	120.500
Anglia	8.030	7.901	7.910
USA	27.053	33.545	35.026

Az adósságok nőnek, mivel a konjunkturát mindenütt az államkasszából fejlesztik. De főoka az adósságok szaporodásának az, hogy mindegyik állam fegyerkezik. A totális háború kilátása minden téren előkészületeket követel. A legtöbb közmunka is a háborús készülődés kategóriájába tartozik.

Nem bocsátkozhatunk a jelenlegi konjunktura minden részletébe. Vannak benne olyan tényozők, amelyek nemcsak a mai helyzetre, hanem az egész történelmi korszakra vonatkoznak, mint pl. a valuta-ügyek, a konjunkturális politika, amely azt a feladatot tűzte ki, hogy a ciklikus kőrforgásnak véget vessen, azaz, hogy kiküszöbölje a válságot, a konjunkturát és a gazdaság mozgását egyensúlyba hozza. Ezzel kapcsolatban beszélnek „tervszerű" gaz-

dálkodásról. De ez már egész sajátos probléma, ha összefüggésben van is a mieinkkel.

A jelenlegi konjunktura említett sajátosságait ki lehet mutatni egyes államok példáján is. Két államot vizsgálunk különböző tipusú konjunkturával: Angliát relativ-normális és Németországot háborús konjunkturával.

Anglia válsága volt a legenyhébb. már csak azért is, mivel 1929-ig nem is volt igazi konjunkturája. Az angol tőke hosszú depresszió jának történelmi alapjai vannak, ennek következtében maradt fejlődésében az amerikai és német fejlődés mögött. A válság évei megváltoztatták a dolgot. Anglia elhagyja a szabad kereskedelmet, vámokat vezet be és az ottawai egyezséggel (1932-ben) a birodalmat zárt gazdasági egységgé változtatja. Az első időben az angol gazdaság az építőipar fellendülésével indult. De a konjunkturának igazi oka más. Az angol iparban az egyéni vállalatok voltak túlsulyban, mikor azonban a védővámokat bevezették, erősebb kartellizációra lehetett áttérni. Ha a vállalatok maguk vonakodnak, az állam kényszeríti őket kartellizációra. A fúziók és a vámok az előfeltételei az angol racionalizációnak, amely minden vonalon elkezdődik és teljes erővel működik 1932 után. Az angol bányák 1913-ban csak 8 százalékban, 1929-ben 28 százalékban 1935-ben pedig 51 százalékban mehanizáltak. A racionalizáció óriási munkát adott a gépiparnak, úgyhogy egy évre előre le volt foglalva az egész gépipar. Sok a behozatal is ezen a téren, különösen speciális gépekben. Ezzel szemben a tőkekivitel megszűnik, a régi adósságot amortizálják, innen származik a tőke fellendülése és a kamatláb alacsony volta. A fellendülés különösen érezhetővé vált akkor, mikor a kivitel helyett belföldi piac számára kezdtek termelni.

Ezen előfeltételek teszik az angol konjunkturát relativen normálissá. A normális az, hogy a tőke befektetésekbe jusson és hogy először is termelési eszközöknek nyisson piacot (gépeknek). Egy gyár megnyitása maga után vonja a többit. Ezzel összefüggésben emelkedik az egyéni fogyasztás is. A konjunktura mind általánosabb lesz. Hogy örökké nem tart, annak oka abban található, hogy azon üzemek, amelyek gépeket gyártanak, végeredményben azért gyártják azokat, hogy több fogyasztási eszközt lehessen termelni. A fogyasztóképességnek pedig vannak határai.

Mivel normális előfeltételei vannak, az angol konjunkturának normális befejezésre is van kilátása, t. i., válságra. A hadiipar, amely évek óta kivitelre termelt, most kezdett el dolgozni a hazai hadiipar szükségeire. Kérdés az, hogy a hadiipar konjunkturája, ha a fogyasztás szinvonalát bizonyos mértékben sikerül fenntartania, mennyiben fogja a gazdasági konjunkturát meghosszabbítani. A mai normális konjunktura ezzel a meghosszabbítással mindinkább hadi konjunktura jellegét veszi fel, ami már most is észlelhető.

A német racionalizáció 1929-ben befejeződött. Az iparnak több mint 20 százaléka kivitelre dolgozott. Kivitel nélkül nemcsak ez a 20 százalék munkátlan, hanem a többi ipar is nyerstermék nélkül marad, a fogyasztásra dolgozó ipar pedig munka nélkül. Amikor a válság következtében a világpiac összeomlott, milyen kiutat találhattak? Munkába állítani a termelési eszközök (gépek) iparát, mint Angliában? De hiszen már 1929-ben a termelési eszközök 30 százaléka munkátlan volt. Hol találnak vásárlót a német termékeknek? Külföldön nem, a kivitel ma is az 1932-es alatt áll. A 20 millió munkás, akiknek legalább egyharmada munkanélküli, családjával együtt a nemzet felét teszik ki. De fogyasztóerejük a válság ideje alatt minimális volt. A földművesség is a válsággal küzdött.

Az állam magára vállalta a fogyasztás problémájának megoldását. Csak ő lehetett vásárlója és fogyasztója Krupp gyárai termékeinek. Az első időben, amikor a munkanélküliséget hirtelen csökkenteni akarták, közmunkákhoz folyamodtak. A fegyverkezés nagyobb arányban csak 1934-ben indult meg és ez adott lendületet az iparnak. Az állami rendelések finanszirozásának egy eredeti módját vezették be, egy új módját államkölcsönök kötésének. Ezen kölcsönök először váltók, rövidlejáratú, ismeretlen kölcsönök, később hosszúlejáratú kölcsönök. 1936 végéig 30 milliárdra tehető a fegyverkezési számla.

A német konjunktura az acél konjunkturája (indeksze 1932-ben: 35.50, 1936-ban: 120). Az acélból, mint kiindulópontból, a német konjunktura természetesen átterjed az ipar más ágaira is. A hadi iparosok profitjából bizonyos lukszus-iparosok is tenyésznek. Az ilyen konjunktura sajátossága azonban, hogy egyszeriben megszűnik, mihelyt elmaradnak az állami rendelések. Mivel a háború szükségei kimeríthetetlenek, az elavult ágyúk és repülőgépek újabbaknak szolgálnak nyersanyagul, a hadi konjunktura elvben végtelenségig tarthat túltermelés és válság nélkül. A hadi gazdaság konjunkturája akkor omlik össze, ha a társadalom nem bírja tovább szociális következményeit.

A felhozott adatok után feltehetjük a kérdést, hogy tényleg konjunktura állott-e elő 1937 tavaszán. Mindenesetre ennek a konjunkturának sajátossága, hogy bármennyire fejlődjék is, nem lesz általános és nemzetközi jelenség. Nemzeti határok között marad azért, mivel a gazdaságiak mellett politikai tényezők sem engedik meg, hogy a világkereskedelem csak annyira is helyreálljon, hogy belföldi piacon vásárlót találjon külföldi termékeknek. És semmiesetre sem érheti el az 1929-es színvonalat.

Mivel ez a konjunktura nem általános, mivel nagyon egyoldalú, nem juthat prosperitásig és valószínűleg rövid is lesz. Az állami konjunktura-politika eredménye ez, amit állami hitellel állítanak helyre, mihelyt össze akar omlani. Ez természetesen egyideig hosszabbíthatja a konjunkturát, azonban csak egy ideig, mivel minden hitel, az állami is, végül tönkre megy.

Az 1929-es válság olyan erővel jelentkezett, hogy azt lehetett hinni, nincs kiút belőle. A gazdaság mai helyzete azt mutatja, hogy nincsen állandó válság és nincsen teljesen kiút nélküli helyzet. A kérdés csak az, hogy vajjon a tőke minden eszközt fel tud-e használni, amely a válságból való kiúthoz szükséges, a legnagyobb kérdés pedig itt az, hogy ki fizet rá erre a kiútra. Ez azonban már nem gazdasági, hanem politikai kérdés.

B. Sz.

AZ ÚJ MAGYAR LÍRA

Téli dal

Irta ERDÉLYI JÓZSEF (Magyarország)

I.

Szeretlek én, te szomorú határ,
te széllelküzdő, szegény vadmadár,
te kis tanya, kit majd elfú a szél,
ákác, kazal, gémeskút, nádfedél.

A föld színén, az égvilág alatt,
csoda, hogy vagy. Sár, vályog a falad,
szalma, nád, vagy cserép a fedeled, —
ki az Isten törődik veled?...

Talán az ország, — az adó miatt,
s hogy katonának sorozza fiad,
hogy kire essen választó szavad, —
talán a pap, hogy Istent ne tagadd...

De senki ingyen, szívből nem szeret,
úgy mint én senki, senki tégedet,
s én is szegény, üldözött vad vagyok,
azért, mert vallom, hogy fiad vagyok.

Azért vagyok gyűlölt, útálatos,
minden kisisten rám azért tapos,
mert a te lelkedből zendül dalom,
mert a te jobb jövődet akarom.

II.

Hózivatar veri az ablakot, —
hajtja a gőz, fűti a vonatot,
egész országon, félvilágon át...
Szalmával fűtnek ma is a tanyák.

Azaz hogy fűt, kinek szalmája van..
A gyorsvonat mint egy sor ház rohan,
minden kocsi meleg ház, jó tanya..
Két világ ez: a tegnap és a ma!

Másutt az élet, mint egy gyorsvonat,
mit hajt és fűt egy jó közakarat,
úgy rohan, símán, vad bércekre fel,
nincsen nyomor, megoszlik a teher.

Mért szakad nálunk ketté a világ?
Mért süllyednek nyomorba a tanyák?
Mért nincs kenyér elég? Az emberek
egyet e földön mért nem értenek?

Mért nem fűzi egy szent közakarat
egybe az apró tanyaházakat,
hogy mint egy boldog, meleg, végtelen
gyorsvonat szállna át időn-teren?...

TÁVOLI ORSZÁGOK

Brazilia

Brazilia területe 8,500.000 km² azaz 25-ször akkora, mint Jugoszlávia. Ebből a területből 2,500.000 km² lakhatatlan, szubtrópusi őserdő. A lakható területen közel 45 millió ember él.

Brazilia őstermelő ország. Gazdasági életének legfontosabb tényezője: buja növényzetű földje. Az erdők terményei között a legfontosabbak: a kaucsuk (1923-ban 22 millió kg. termeltek), a paraguai tea (átlagos évi kivitel 58 millió kg.). A kávétermelésben első helyen áll a világon. A világtermelés 1.350 millió kg. kávé, ebből 877 millió kg. Brazilia termel. Kakaótermelésben a második helyen áll 72,400 tonnával (Aranypart termelése 223.300 tonna). Igen gazdag vasérc (20 milliárd tonna) és mangánérc (40 millió tonna) készlete, valamint fejlett salétrombányászata van. (Innen az erős nácipropaganda. Németországnak ezekre az ásványokra nagy szüksége van, nélkülözi.) Szénben szegény, csak a déli részeken vannak kisebb telepek.

Brazilia lakossága nagyon kevert. Őslakói, az indiánok, még ma sem olvadtak össze a bevándorolt európaiakkal. A harcias törzsek erélyes ellenállást fejtettek ki az európai bevándorlással szemben. Rengeteg véráldozattal igyekeztek megakadályozni földjük elrablását, de a puskák és ágyúk ellen kezdetleges nyilaikkal nem sokáig folytathattak harcot. Nem akartak a fehérek rabszolgái lenni s így inkább az őserdőkbe vonultak vissza. A fehérek között maradtak legnagyobb részét, az európaiak által behurcolt „kultúra": pálinka, fegyver és szifilisz elpusztította. A hódító portugál telepesek kezdetben nem igen tudtak mit kezdeni az elfoglalt hatalmas földdarabbal. Nagy hiány mutatkozott munkaerőben. A helyzetet Las Casas szerzetes mentette meg, akinek agyában a rabszolgaság modernebb formájának korszakalkotó gondolata megszületett. Milliós néger tömegeket szállítottak át Afrikából Amerikába. Emellett a keresztény eszme is terjedt, mert mielőtt a feketét rabszolgának eladták volna, annak rendje és módja szerint megkeresztelték. Akik a kereszténységet vonakodtak felvenni, a keresztelő patak vizében lelték halálukat, a kegyeslelkű hittérítők buzgalmából. Valóságos hadjárat indult meg a négerek ellen és a rabszolgakereskedés csakhamar kitűnően jövedelmező vállalkozás lett. A portugálok és spanyolok e célra külön flottákat tartottak fenn. A jó üzlet és a búsás haszon a többi nemzetek irigységét is felkeltette s nemsokára az egész művelt nyugati világ belesodródott a szégyenletes emberkereskedésbe. Milliószámra rabolták össze a szerencsétlen feketéket az afrikai partokon, hogy néhány ezret az óceán túlsó felére szállíthassanak. Alig pár évtized alatt a latin népek közel egymillió feketét hurcoltak Amerikába, de ez a szám csak az „árú" átvett mennyiségét jelzi, mert az állatias bánásmód folytán átlag 60% pusztult el útközben, a legyengülteket pedig, mivel nem vették meg az ültetvényesek, még ott a kikötőkben a vízbe hányták. Ebben a díszes iparágban az angolok vitték el a pálmát, mert egyedül ők 1650—1800 között

több, mint 2 millió négert adtak el a középamerikai ültetvényeseknek. Jellemző az angol kereskedők kapzsiságára, hogy az emberpusztító üzérkedés monopoliumát, a rabszolgakereskedés engedélyét szerződésileg ezer évre előre lekötötték (vagyis Kr. u. 2600-ig). Ennek fejében évenként két elefánt vételárát fizette be az államkincstárba az Angol Királyi Afrikatársaság, amelynek elnöke a mindenkori yorki herceg volt. Azzal azonban már nem számoltak, hogy mi lesz akkor Angliával, ha a színes népek öntudatra ébrednek.

Az európai „civilizáció" csak jajszót és nyomorúságot hozott a színes népek életébe. A hódítók elfoglalták földjeiket, feldúlták falvaikat, elrabolták vagyonukat és korbácsütésekkel hajtották őket munkára. Hogy milyen emberpusztítást vittek véghez Amerika földjén, az az indián őslakósság kiirtásában és az áthurcolt fekete milliók pusztulásából tisztán kivíláglik. S mindez miért történt? A Középamerikába szállított négereknek azért kellett százezrével elpusztulniok, hogy félévszázad mulva a gyufa-, réz-, kaucsuk-, csokoládé- és kávé-királyok, dollármilliomosok, a Wall-street mai urai, zavartalanul élvezhessék az élet minden örömét, Kalifornia kék ege alatt, vagy az európai üdülőhelyeken.

Ebből az emberpusztításból Brazilia is derekasan kivette a részét. Brazilia összlakossága 1800-ban 4 millió, ennek körülbelül 60%-a rabszolga volt. 1851-ben betiltják a rabszolgakereskedést, de 1871-ben még mindig kétmilló rabszolga dolgozik az ültetvényeken. 1888-ban, a rabszolgarendszer eltörlésének idején csak 740 ezer négert talált a népszámlálás.

Ma így oszlik meg Brazilia lakossága:

fehér	51%*)
fehér és néger keverék (mulatt)	22%
néger	14%
fehér és indián keverék (meztic)	11%
indián	2%

1500-ban lépett az első fehér ember, Vizente Janez Pinzan, spanyol tengernagy Brazilia földjére. Utána Portugália nevében Cabral foglalja le és angol, francia és holland hódító szándékok dacára 1624-ig Portugália birtokában marad. Akkor hollandok foglalják el, de 1654-ben a portugál telepesek felszabaditó harcot indítanak, melyet csakhamar siker is koronáz. A portugálok uralma ezután zavartalan is, a polgári forradalmak idejéig. Brazilia története szorosan összefügg Portugália történelmével és az európai események erős kihatással vannak rá. Napoleon elől Portugália királya Braziliába menekül és így lesz röviddel utána Brazilia császárság 1822-ben, amelynek függetlenségét 1825-ben Portugália is elismeri.

A dinasztia magának tömegalapot keresve, az újonnan alakult

*) Ebből kb. 1,000.000 német és ideszámítják a majdnem ugyanannyi japánt is.

polgárságra támaszkodik. A társadalmi szerephez jutó új rend, a polgárság érdeke volt a rabszolgák felszabadítása, hogy szabad ipari munkaerő álljon rendelkezésére és a fogyasztópiac bővüljön. Az uralkodó család ezeket a törekvéseket támogatva összeütközésbe kerül Brazilia eddig uralkodó rétegével, a nagyültetvényesekkel. A rabszolgák behurcolását már 1851-ben betiltják, de az új rendszer végleges győzelme, a rabszolgafelszabadítással csak 1888-ban következik be.

Az Európát megrázó polgári forradalmak hatalmas emberanyagot löktek Braziliába. Különösen franciák és németek vándorolnak ki tömegesen a hazai reakció üldözése elől. A braziliai kormány a német bevándorlás ellensúlyozására a nyolcvanas években kénytelen olasz és lengyel telepeseknek előnyös bevándorlási feltételeket nyújtani. A németek ugyanis nem olvadtak be a latin közösségbe, hanem híven megőrizték nemzeti sajátosságaikat és külön szigeteket alkottak. A bevándorlók magukkal hozzák az európai szabadságeszméket és a polgárság új harcot kezd ezúttal a dinasztia ellen, mely harcban a telepesekkel köt szövetséget. 1891. február 24-én kikiáltják a szövetséges köztársaságot (Estados Unidos do Brazil), mely 20 független államból, egy szövetségi területből és egy semleges territóriumból állott. Az államok továbbra is megtartották önkormányzatukat, csak a had- és pénzügyeket központosították.

Az országot a XX. század elején heves társadalmi harcok rázták meg. Ezek kisebb megszakításokkal a világháború után is folytatódtak.

A beköszöntő gazdasági válság Braziliát is alaposan kikezdi. Főjövedelmének forrásai: a kávé és kaucsuk nem találnak piacra. A kávét millió zsákszámra dobálják a tengerbe. A válság a tömegek nagyfokú elszegényedését vonja maga után és ezzel egyidejűleg a tömegek elégedetlenségét szítja. Ezt használja fel Vargas, hogy baloldali programmal elérje az elnöki széket. De ő is, épúgy, mint elődje, Prestes, tehetetlen a gazdasági erőkkel szemben. A nép nyomora fokozódik és amikor Vargas programmot változtatva, a jobboldallal szövetkezik, a tömeg hangulata ellene fordul. Látva, hogy helyzete megrendül, erőszakos eszközökhöz folyamodik. Átvág a szélső jobboldalra és minden erejével a fasiszta pártok szervezkedését és fejlődését segíti.

A külpolitikai helyzet szintén segítségére volt a fasizmusnak. Az angol tőkének nagy befolyása volt Braziliában. A bankokat, nagyvállalatokat angolok pénzelték. A világkrízis folytán azonban az angol termelésben is nagy nehézségek állottak elő. Anglia az ottavai egyezménnyel (1932.) bezárta kapuit a külföldi áruk előtt. Brazilia ezzel elveszti egyik legnagyobb fogyasztóját. A sterlingblokkhoz szorosan kapcsolt brazil pénzvilágot az angol font leértékelésével is nehéz csapás érte.

Az európai fasizmus természetesen igyekszik kihasználni a

kedvező alkalmat. 1933. áprilisában, három hónappal Hitler uralomrajutása után Sao Paoloban mintegy 40 fényi egyenruhás csoport vonult fel. Kispolgári elemek, az imperializmus ügynökei. Német tőkések finanszírozzák, Vargas pedig propaganda-szabadságot biztosít számukra. Így lesz a kis csoportból csakhamar az u. n. „integralista"-akció, egy katonailag szervezett és központosított fasiszta párt. Délbrazília németei hathatósan támogatják az integralistákat. Brosurákat adnak ki, melyekben dicsőítik Plinio Saldagot, az akció vezérét. Marcos de Sousa Dantas, a Braziliai Bank elnöke, márkabarát politikát folytat és az angollal szemben előnyben részesíti a német-brazil kereskedelmet. A londoni City erélyesen követeli lemondását. Sousa Dantas, mint a hitleri eszmék tüzes harcosa, 22 brazil nagytőkéssel és bankárral együtt belép az integralisták táborába.

Az integralista akció elérte célját. Az összetűzések folytonos provokálásából megszületett a statárium, majd a Vargas-féle diktatura, mely hivatva van az országot a baloldali veszélytől megmenteni.

Hogy a diktatúra hosszúéletű lesz-e, az ma még nem állapitható meg. Egy azonban bizonyos: a különböző fajú és nemzetiségű országban sem az integralista-akció, sem a diktatura tömegalapra nem számíthat.

Szakács Gábor.

NEMZETKÖZI EGYEZMÉNYEK ÉS ÖSSZEESKÜVÉSEK

Az utóbbi időben a világ közvéleményét egyre gyakrabban érik meglepetések és rejtélyes erők földalatti munkája sokszor kész tények elé állítja.

A fasizmus és demokrácia harca, amely világszerte folyik, nemcsak a nemzetközi politikai élet nyilvános porondján, hanem titkos frakciók láthatatlan útjain is, egész sereg új és bonyolult kérdést teremtett Európában. A Földközi tenger birtoklásának, a gyarmatoknak, a közép- és keleteurópai erőviszonyoknak és a Távolkelet uralmának kérdései azok, amelyek a világpolitika irányvonalára döntő hatást gyakorolnak. Sokakat megtéveszt az, hogy a tisztán gazdasági és politikai összeütközések ideológiai harcok formáját öltik magukra a nemzetközi küzdőtéren. Ez az ideológiai köntös mindig imperialista célokat takar és csak arra jó, hogy a politikailag iskolázatlan tömegek tisztánlátását megakadályozza. A nyilvánosság előtt lefolyó ideológiai harc lényegében véve a terjeszkedni igyekvő fasizmus állandó támadását és a demokratikus népek önvédelmét jelenti.

A fasizmus belső szükségből, szenzációkeltés és mindenáron való eredmények felmutatatása céljából, először nemzetközi kötelezettségeit tagadja meg, majd a demokrácia szükségszerű reak-

ciójára, ujabb nemzetközi egyezmények megkötésére kényszerül. Ezek az egyezmények azonban már szoros összhangban vannak imperialista érdekeivel. Mult év november 25 én Németország és Japán között létrejött antikommunista egyezmény Olaszország hozzájárulásával e hó elején bővült ki hármas paktummá. A nyilvánosság elé hozott magyarázat szerint kizárólag ideológiai, deffenziv jelentőségű és nem irányul egyetlen állam ellen sem, de a bolsevista eszmék ellen mindenkor kész felvenni a harcot. — Ez a külszín. A gyakorlatban azonban, amint az Spanyolország és Kina példáiból kitűnik, a demokratikus országok belső berendezése ellen irányul.

Japán Kinát az egyre jobban terjedő kommunizmus veszélyétől akarja megóvni, hogy a kommunizmus romboló munkáját ellensúlyozza, kénytelen védtelen kinai parasztokat halomra ölni és virágzó városokat, serényen dolgozó ipartelepeket földig lerombolni. A távolkeleti események elég tiszta képet nyújtanak. Sokkal zavarosabb a helyzet Spanyolországban. A spanyolországi belháború jól megszervezett összeesküvés eredménye. Lényegében véve a fasizmus itt is a kommunizmus elleni harc jelszavával dolgozik. A frontokon, ágyútűzben és a repülőgépek harci zajában tisztán, elválaszthatóan állnak egymással szemben az ellenségek, a diplomácia nemzetközi harcterén sokkal homályosabb a kép. A benemavatkozási konferencia és a brüsszeli tanácskozások vitái alkalmat adnak arra, hogy a valóságot alattomosan minél jobban elkendőzzék.

A fasizmus tehát két fronton dolgozik: egy nagyon is látható fronton és egy láthatatlan, de a demokratikus országokban egyre nyomasztóbb súllyal érezhető összeesküvések frontján. Az utóbbi a veszedelmesebb és a fasiszta aknamunka is erre fordítja a legtöbb figyelmet. Spanyolországban a nemzetközi reakciós tényezők összeesküvése sikerrel járt, Oroszországban a trockijistákkal való összefogás és Franciaországban a föld alatt működő jobboldali terroristákkal való szövetkezés már kudarcot vallott. A csehszlovák demokráciát egyelőre még csak kisebb támadások érik, mig Ausztriában, Magyarországon és több balkáni államban sokkal eredményesebb munkát fejt ki a fasizmus, az illető államok kormányainak jóvoltából és támogatásával.

A demokrata államokban, mint ahogy erre a francia népfront követendő példát nyújt, a népnek kell állandóan, éberen vigyázni és ellenőrizni minden reakciós megmozdulást, mert az könnyen a nemzetközi össszeesküvés egyik megnyilvánulási formája lehet.

H. V.

A tudomány megszerzéséhez nem vezet kényelmes országút. Minden egyes gondolat megértéséért és továbbfejlesztéséért harcot kell vívni.

KARÁCSONY, 1937

„Mennyből az angyal . . ."

A munka szünetel.

Kinn, a földeken, ilyenkor kemény barázdákat vág a fagy. Apró fűszálakon szakálasan áll a zuzmara, itt-ott a kertek alján fázósan, csonkán csücsörödnek ki a földből az ottfelejtett kukorica-, vagy napraforgótövek. Ekék, boronák elhagyottan húzódnak meg valamely szín alján.

A munka szünetel. Földszagú szobákban csak a testek melegítenek. Az ablakrepedésekbe dugott szalmacsutakok is nedveshidegen merednek elő.

Melegség kellene. Melegség a szobákba, melegség az emberi szívekbe . . . ami új pírt csalna az arcokra, új csillogást adna a a szemeknek és fáradt kezek egymásratalálásában új értelmet a kiuzsorázottan téli pihenőjét alvó földnek.

A munka szünetel és az ünnep beteljesítő békéje helyett az emberekben belső nyugtalanságok égnek: a munkanélküliség, a fahiány, az élelemhiány okozta nyugtalanság, az éhségtől, a hidegtől, a betegségtől kínzottak nyugtalansága. És a lelkek a megnyugvás ünnepén után keresik elvesztett egyensúlyukat. Valamikor, még a nyáron, aratáskor, vagy cséplésekor, vagy talán éppen részosztáskor ottfelejtődött valahol a mezőkön. Valahol ott, azok között az ezrek között, akik az idei munkánál már nem kaptak helyet, azok között az ezrek között, akik párhetes munkájukkal csak hónapokravalót takaríthattak szegényszagú otthonukba.

És a kis szobákban lázasan kutatnak az agyak magyarázat után. A nyári hónapok munkás, izzadt emlékei, kaszasuhogások, gépzakatolás, mázsálás, kilók, számok kelnek életre. Vojvodina zsírosan terpeszkedő fekete földjén az apró pontházikókban, a tél csöndjében nagy számadások folynak. Furcsák ezek a számadások, szomorúak a számok.

Nyolcvanötezer család kizárólag tagjainak kétkeze munkájából él. Nyolcvanötezer család, négyszázhuszonötezer ember. Jó részt magyarok. A felének sem akadt elegendö munka. A négyszázhuszonötezer emberre fejenkint napi egy dinár kereset jut. Ebből kell élni: enni, ètetni, szülni, fűteni, ruházkodni és — ünnepelni. Karácsonykor. Csöndes jóreménységgel, az ünnep gondtalan békéjével áthatva karácsonyi meséket hallgatni és meséket mondani — napi egy dinárból . . .

A Bánátban, Csóka mellett, hatalmas mintagazdaság terül el mintegy négyezer katasztrális hold területen. A szöllök és gyümölcsösök mellett néhányszáz fajtáját termelik itt a rózsának és különböző virágoknak. · A gazdag uradalomnak munkásai szegények. Ha rózsa helyett búzát vetnek, talán több lett volna a munkalehetőség, tíz dinárnál nagyobb a napszám, gazdagabb a rész.

A Tisza és Béga összeszögelésénél nyolcezer katasztrális holdnyi nagybírtok terül el. Háromezer hold ebből víz alatt van és további ezer holdat szándékoznak mesterségesen elönteni. Itt mintahalászat van, mely kifizetőbb, mint ha felszántanák és bevetnék a földet. A hatalmas terület sok embernek adhatna élelmet, megélhetést, így azonban csak húsz állandó munkás dolgozik rajta...

A munka szűnetel. Miért nincs munka? Ha a kezek abba hagyják, a fejek dolgoznak tovább.

Karácsony a béke ünnepe. Anyák és gyermekek, az örök emberi szeretet egymásba ölelkezésének ünnepe... És... messze és közel anyákat tép el örökre gyermekeitől a gránát, a gyülölet, a pénz emberéleteket követelő, gyilkos gyűlölete. Templomokba, hol szeretetet és békét hirdetnek, bomba vág véres grimaszt a krisztusi igék felé. Kinában, Spanyolországban fegyvereket szegeznek a béke, szociális igazság, a demokrácia ellen. Berlinben, Rómában és Tokióban aknákat dugnak a mindig élő emberi törekvés, a haladás alá. Nyomor, jajszó, betegség, vér, halál jelzik a fasizmus ember- és értékpusztító munkájának nyomait. Kegyetlenség a frontokon, képmutatás, hazugság a politikában, bizantinizmus fertője a közéletben, bizonytalanság, kilátástalanság a család, az egyén életében. A nemzetközi politika fortyogó üstjéből gyilkos gázok emelkednek és alattomosan húzódnak be a béke, a demokrácia országaiba, a lüktető, munkás városokba, a csendes falvakba, a pihenő rónákra.

Csendes-fagyosak erre, mifelénk a földek; de nyugtalanság érzik a fagy alatt. A kis lakásokban számolnak, veszteségeket számolnak. Veszteség a munkában, földben, bérben, részben, veszteség emberéletben a frontokon és a békében.

Karácsony, a születés ünnepe. Az idén a pusztulásé. De a számolást kezdő fejekben egyre világosabbá válik, hogy pusztulás és áldozatok nélkül nincs újjászületés. **M. O.**

KINA ÉS A NEMZETKÖZI KONCESSZIÓK

Mindenki előtt tisztán áll, hogy Japánt ideológiai sallangokba burkolt harcában, tulajdonképen imperialista célok vezetik. A japán invázió által leginkább érintett nagyhatalmak belpolitikai nehézségeik folytán kénytelenek tétlenül nézni érdekeik mind nagyobb megsértését. A távolkelet eseményei túllépik a helyi jelentőség határait. Hogy az egyes nyugati államokat mennyiben érintik ezek az események, kitűnik, ha figyelembe vesszük ezen államok speciális jogait és privilégiumait, melyeket az idők folyamán Kinától kicsikartak.

A terjeszkedő nagyhatalmak sorozatos háborúk útján számtalan engedményt értek el Kinában. Azok az egyezmények, ame-

lyeket Kinára erőszakoltak, többek között két nagy előnyt biztosítottak a hódító idegen államoknak: engedményes területeket és a külföldi állampolgárok külön jogait, azaz szerződésileg biztosított önálló bíráskodást. Ez a két intézmény még ma is elsőrendű jelentőségű azon államok számára, amelyek Kinával szoros kereskedelmi kapcsolatban állnak. Teljes mozgási szabadságot biztosítanak az idegenek számára és nagyban előmozditják Kina gazdasági kizsákmányolását. Amellett az idegen árú és tőke állandó beszivárgásának is biztos utat nyitnak.

A koncessziók olyan városrészek (többnyire kikötővárosokban), melyeket szerződésileg használhatnak az idegen államok. Elvben a koncessziós területek Kina tulajdonát képezik, de valójában a közigazgatást konzulok végzik. Habár a koncessziós területek lakosságának legnagyobb része kinai, a közigazgatásban nem vehetnek részt, csak a terheket viselik rendes adózás formájában.

Kina függetlenségének csorbítása az idegenek önálló igazságszolgáltatási joga is (az u. n. kapituláció). A Kinában élő idegenek e szérint nem tartoznak a kinai hatóságok fenhatósága alá. Ez nem csak a koncessziós területeken élő idegen alattvalókra, hanem az állam bármely részén élő idegenekre is vonatkozik.

A világháború után Kina gyakran tett kísérleteket, hogy ezektől a terhes kötelezettségektől megszabaduljon, de mindezideig sikertelenül. Elképzelhető, hogy midezek az engedmények mennyi előnnyel járnak az idegenek számára. A független igazságszolgáltatás és a szabad mozgási lehetőség a hatalmas keleti országot az imperialista államok kénye-kedvének szolgáltatta ki és Kinát mintegy gyarmati viszonyba hozta a nyugati hatalmakkal.

Japán betörésével mindezen előnyöket veszély fenyegeti. Egy esetleges japán győzelem megszüntetheti a nyugati államok előjogait és ezzel az ipari termelést. valamint a kereskedelmi forgalmat teljesen megbénítaná. Előre látható tehát, hogy amint Japán hódítási törekvései a koncessziókat kikezdik, az eddiginél sokkal hatalmasabbb ellenféllel kerül szembe. **Dr. J. S.**

VILÁGSZEMLE

November elején Németország, Olaszország és Japán megbizottai Rómában kommunista-ellenes szövetséget kötöttek. Az európai sajtó vegyes érzelmekkel fogadta a fasiszta államok paktumát. Ugy az angol, mint a francia lapok megállapitották, hogy az egyezmény elsősorban Európa demokrata államainak biztonsága ellen irányul. A bolsevizmus elleni harc csak ürügyül szolgál arra, hogy a szövetkező fasiszta hatalmak egyes demokratikus államok belügyeibe beavatkozhassanak. A legutóbbi pár év elég bizonyítékát adta annak, hogy a fasizmus imperialista törekvéseit mindig az ideológiai harc jelszavával igyekszik elködösíteni és ezt felhasználva a békeszerető

népek ellen meglepetésszerű támadásokat intézni. A fasizmus nem mer nyilt háborúkba kezdeni, mert ehhez belsőleg gyenge. Apró rablóhadjáratokat szervez és kalózkodással próbál magának kisebb előnyöket kicsikarni, egyúttal pedig a közbiztonság veszélyeztetésével az általános gazdasági és politikai helyzetet bizonytalanná tenni. Ezt a célt szolgálja a Földközi tengeri kalózkodás, a spanyolországi intervenciós háború, Japán betörése Kínába és ezzel párhuzamosan a demokrata államokban folytatott lázító munka és terrorista ténykedés.

A Rómában aláírt hármas szerződés erőpróbának készült. A fasiszta államok arra számítottak, hogy a paktummal a többi félfasiszta, vagy legalább is a fasizmussal szimpatizáló államokat színvallásra és a szövetséghez való csatlakozásra bírják. Ez az erőpróba rosszul sikerült. A számítások ellenére eddig egyetlen állam sem járult a paktumhoz. A kis államok kormányai bármennyire is rokonszenveznek a fasizmussal, néptömegeik egyre erősebb ellenállása miatt, kénytelenek tartózoodni a nyilt kilépéstől.

*

A régen esedékes braziliai puccs november 11. óta már elkönyvelt politikai tény. A demokratikus hatalmak gyengekezű politikája, a halogatás, lemondás gyakorlata egyenesen a fasizmus felé taszító hatással van a válságos külpolitikajú államokra. Vargas diktátor puccsa mögött ismét a hitleri imperializmust kell keresni. Németország ugyanis már régen szemet vetett Brazilia nyersanyagaira és az utóbbi évek belpolitikai eseményei mögött, melyek folyamán letörték a Prestes vezette demokratikus Nemzeti Szövetséget, szintén a hitlerizmus nyomása sötétlik. Az államcsinyben személyes okok is közrejátszottak. A braziliai Vezér, Vargas elnök, alkotmányellenesen csak így tudta elnöki hatalmát megőrizni.

Hogy a délamerikai parancsuralom tartós lesz-e, az a nemzetközi fasizmus támogatásától függ és attól, hogy Vargas milyen mértékben kapcsolódik a fasiszta politika általános irányvonalába, azaz mennyire szolgáltatja ki országát az idegen imperialistáknak.

*

Anglia legújabb nemzetközi szereplése azt mutatja, hogy a demokratikus államoknak újabb nehézségekkel kell megküzdeniök. A londoni taktikázó politika odáig jutott, hogy Angliát már-már a fasiszták szövetségesének lehet tekinteni. Anglia ténylegesen elismerte Francot és diplomáciai képviselőit is kicserélte azzal, bár a kereskedelmi megbizottak szerény neve alatt. Minden erejével azon volt, hogy elhúzza a londoni bizottság tárgyalásait. Az egyesült brit és fasiszta erők utolsó manőverét az éber szovjetdiplomaták azonban elhárították azzal, hogy a szovjetkormány hajlandó hozzájárulni az angol javaslatokhoz és csupán azt köti ki, hogy maga fogja meghatározni, hogy mit jelentsen a külföldi intervenciós csapatok és önkéntesek „lényeges részének“ visszahívása. A benemavatkozási bizottság hetekig tartó tárgyalásainak sovány eredményét is kétségessé teszik Franco első, arcátlan feltételei, melyek szerint hajlandó az önkéntesek 1:5 arányban való visszahívására.

Anglia magatartását a spanyol kérdésben kellőképen megmagyarázza az angol alsóházban nemrégen elhangzott egyik interpelláció, melyből kitűnik, hogy a Franco-földi vasbányák részvényeinek többsége a Guest, Keen & Mettlefold cégé és hogy a jelenlegi kormány több miniszterének komoly érdekeltségei vannak ennél a cégnél. Az említett G. K. & M. cég mindenkor szoros családi összeköttetésben állt a Chamberlain-családdal, különösen a jelenlegi miniszter apjával. A cég később trösztté alakult át és magába olvasztotta a Baldwin-acélműveket (Baldwin, volt miniszterelnök vállalatát), és a Daily Telegraph tulajdonosa, lord Camrose kőszén- és vasérdekeltségeit. A kőszén-, vas- és acélérdekeltségek „béke-politikája" pedig semmiképen sem haladhat a demokrácia vonalán.

A reakciós angol kormány legújabb politikai ténykedése lord Halifax berlini küldetése volt. A legutóbbi világháború óta az angol uralkodó osztály osztályszempontból nézi a háború kérdését. Bizonyos körülmények között nagy engedményekre hajlandó az ellenféllel szemben, ha ezzel a haladás és a munkásosztály emelkedésének útjába akadályokat gördíthet. Lord Halifaxnak nem kellett Berlinbe utaznia ahhoz, hogy mint 1912-ben Haldane egykori lordkancellár, meggyőződjék a háborús veszélyről. Utjának célja inkább az volt, hogy megállapítsa, milyen áron hajlandó Hitler egyidőre békében hagyni az angol világbirodalmat.

A mellékszándék a Róma—Berlin—Tokió tengely gyöngítése volt, hogy ezzel Angliának könnyebb legyen a játszmája az Olaszországgal való tárgyalásokban. Halifax útjának eredményeit szigorúan titokban tartják. A liberális Manchester Guardian, melytől igazán távol áll a szenzációhajhászás, feltárta Hitler „békefeltételeit". És Chamberlain miniszterelnök cáfolata ellenére is jogosan tehetjük fel, hogy e feltételek megfelelnek a valóságnak. Hitler állítólag felajánlotta Angliának, hogy 10 évre felfüggeszti gyarmati igényeit, abban az esetben, ha Anglia és Franciaország:

1. elismeri Francot; 2. kijelentik, hogy Ausztria léte „nem érdekli" őket; 3. Németországgal közösen nyomást gyakorolnak Csehszlovákiára, hogy szövetségi állammá alakuljon át, nemzeti önkormányzattal, különös tekintettel a német kisebbség részére. Hitler ezzel szemben közbelép Spanyolországban a megegyezés érdekében és egyidőre békét hagy a gyarmatoknak. Angliának azonban kötelezniе kell magát, hogy a mintegy tízéves nyugalmi idő után támogatni fogja ezen követeléseket.

Hogy ezek a békefeltételek a valóságnak megfelelnek, az a londoni kormánysajtó magatartásából is látható. Az Observer követeli, hogy Csehszlovákia létezése szűnjön meg végre az európai béke alapkérdése lenni, Németország igénye a Szudetákra állítólag éppen olyan „jogos", mint Franciaországé Elzászra 1871-ben (azzal az óvatosan elhallgatott különbséggel, hogy a Szudeták sohasem tartoztak Németországhoz és az ottani „irredentizmus" tisztára a náci-agitáció terméke).

A Hitler—Halifax-tárgyalások újból nagy kérdés elé állították a francia külpolitikát. A fasizmussal már amúgyis túlságosan rokonszenvező középeurópai szövetségesek, ha látni fogják, hogy Anglia készen áll a Hitlerrel való összeölelkezésre, könnyen engedhetnek a nácizmus tolakodó udvarlásának. Vajjon számot tarthat-e Franciaország és milyen mértékben, szövetségeseinek további támogatására? A Chautemps-kormány seregszemlét tart az ország barátai és ellenségei felett. Delbos külügyminiszter sorraveszi Keleteurópa fővárosait. A Szovjetunió biztos szövetséges. A körutazásból Moszkva meglátogatása kimarad. Anglia és a Kisántánt cselekedeteiben (Csehszlovákia kivételével) állhatatlanságot lehet tapasztalni. Az első állomás tehát London. A miniszterelnök és külügyminiszter londoni útjának legfőbb feladata, tisztázni Anglia és Franciaország álláspontját a világpolitika égető kérdéseiben.

Az angol és francia érdekek nem minden ponton fedik egymást. Nagybritánnia rossz szemmel nézi a távolkeleti háborút. Franciaország is. Anglia szeretne mindenáron megegyezni Japánnal, hogy biztosítsa kínai érdekzónáit és megfizettesse Japán hibájából eddig elszenvedett kárait. Ez nem lenne rossz Franciaországnak sem, hiszen Kinában francia érdekeltségek is vannak. A Csendes-óceáni kérdésben a francia—angol érdekeltérések, bármilyen furcsán hasson is, *a Földközi tengeren csoportosulnak.* Angliának sürgős szüksége lenne hadihajóit kivonni a Földközi tengeri ellenőrzésből, hogy minden erejét az indiai és kinai vizekre összpontositsa. Főérdekei itten vannak. Franciaországnak pedig a Földközi tengeri ellenőrzés a legfontosasb, mert minden pillanat, mely a köztársasági Spanyolország győzelmét hozza közelebb, Franciaország kontinentális biztonságát erősiti. Anglia tehát keresi a Francoval való megegyezést és ennek győzelmét kivánja. Franciaország pedig az ellenkezőjét akarja. Ez az első angol—francia ellentét.

A második: Angliát zavarják Hitler gyarmati követelései, de Középeurópában nincsenek komoly érdekei. A Szovjetunió sorsát nem viseli a lelkén. Az angol reakció szivesen odadobná Közép- és Keleteurópát Hitlernek, egy kétesértékű nyugati békéért. (Hitler—Halifax-terv.) E tervek megvalósitása halálos veszedelmet jelentene Franciaországra. Félelmetesen megduzzasztaná legdühösebb ellenfelének, a hitlerizmusnak hatalmát, széjjeltépné szövetségi rendszerének utolsó foszlányait. Tehát ami Angliának kétes biztonságot jelentene, az Franciaország számára a bukást hozná. Viszont a józan angol meggondolás nem feledheti el, hogy Franciaország végelgyengülése Angliát is veszélyeztetheti azzal, hogy szabadjára engedi a hitleri világálmot, mely végül a brit világbirodalmat is nehéz helyzetbe hozhatná.

A harmadik ellentét: az angol jobboldal, akárcsak a francia, melegen ajánlja a francia-szovjet paktum széjjeltépését, cserében a német békéért. Hitler vagy Sztalin! — kiáltják. E választást sem fogadhatja el a francia kormány, hiszen nem kétséges, hogy a Füh-

rer, miután Ukrajnát már fölfalta, még dühösebb étvággyal veti magát Franciaországra.

Hogy a fentiek ellenére sikerülni fog-e Angliát eltéríteni Hitlerrel való kacérkodásától, ami a Chautemps-Delbos misszió tulajdonképeni célja, egyenlőre még bizonytalan és csak a legközelebbi politikai események mutathatják majd meg.

*

A brüsszeli konferencián szintén mindent elkövetett az angol diplomácia, hogy megakadályozza a támadó hathatós megrendszabályozását. Miután Japán gorombán elutasította azt a félénk meghívást, hogy vegyen részt a tárgyalásokon, Eden még azt is megakadályozta, hogy a konferencia erélyes határozatban ítélje el Japánt és az ügyet a Népszövetségnek utalja vissza. Az Egyesült Államok képviselői hasonlóképen rezerváltan viselkedtek, ellentétben Roosewelt bátor kiállásával, amit talán legjobban Takahasi japán ezredes kijelentése magyaráz meg. Eszerint Japán nem fél attól, hogy az USA Kina oldalára fog állani, mivel ezzel gazdasági életét alaposan megkárosítaná. Ugyanis Japán és az Egyesült Államok közötti kereskedelmi forgalom 1.300 millió yenre rúg, mig Kina és Észak-Amerika üzleti forgalma csak 200 millió yent tesz ki. A Wall-street sem önzetlenebb, mint az angol bányavállalatok, ha érdekeikről van szó. Ugylátszik hiú idealista ábránd marad, hogy Japánt a demokrata hatalmak gazdasági szankciókkal kényszerítsék békére. Ilyesmit a bank- és iparvállalatok demokráciájától nem lehet elvárni. A benemavatkozási gaztett már Kinában is kezdődik.

A vétkes tétlenség védelme alatt a japánok hetekig tartó véres küzdelmek árán bevették Sanghajt, ahonnan a kinai csapatok a legnagyobb rendben vonultak ki, hogy Nanking előtt annál nagyobb ellenállást fejtsenek ki a japánokkal szemben. A japánok arra használták fel véres győzelmüket, hogy az imperialista hatalmaknak Sanghajban ultimátumot adtak át, követelvén, hogy mondjanak le előjogaikról a nemzetközi engedményes területeken. Az Egyesült Államok és Anglia tiltakoztak a Japán túlkapások ellen, Franciaország azonban nem. A nagyhatalmak egymásközötti szolidaritásáról szó sincs, mégkevésbé Kina bárminemű támogatásáról.

*

A francia jobboldal tekintélyét alaposan aláásta a De La Roque-féle rágalmazási per, melynek tárgyalásain az egymásnak bőszült fasiszta politikusok legpiszkosabb üzelmei kerültek napvilágra. Sikkasztások, aljas zsarolások és megvesztegetések bizonyultak rá a „legkiválóbb" jobboldali politikusokra, akik a nép bőrén szerzett pénzen szédítették a tudatlan tömegeket. A tárgyalások mintegy előjátéka voltak a most leleplezett Franco-tipusú „nemzeti" összeesküvésnek. Ebben az ügyben már több „előkelő" jobboldali személyiséget letartóztattak. Igy került börtönbe Duseigneur tábornok, az összeesküvők katonai szervezetének egyik irányítója, ennek titkárja, Deuville-Maillefeu őrgróf, Eugéne Deloncle mérnök, a Penhoet hadiüzem

egyik főtisztviselője, a Magyarországról visszatért Hubert Pastré, Pozzo Di Borgo herceg és mások

A francia népfront rendőrsége egy spanyolországihoz hasonló felkelésnek vette elejét. A reakciós jobboldal Franciaországban épp úgy, mint Spanyolországban szövetkezett a külföldi fasizmussal, hogy idegen segítséggel és fegyverrel ölje halomra a hatalmát megnyirbáló népet. Ugyanaz a közönséges hazaárulás, amelyet a fasiszta sajtó nemzeti hőstettnek minősít. A mai „nemzeti felkelések", melyek azért rombolnak, gyújtanak és pusztítanak, hogy a népet a nemzettéválás lehetőségétől megfosszák, mind hazaáruló mesterkedések.

Úgy a franciaországi, mint a nemzetközi fasiszta sajtó természetesen azon dolgozik, hogy az ügy jelentőségét elmázolja. Amig csak jelentéktelennek látszó házkutatások és kisebb fegyverraktár-felderítések, mozgalmi közkatonák letartóztatása folyt, akasztófahumorral igyekezett nevetségessé tenni a terroristák ellen indított egész rendőrhadjáratot. Mihelyt a biztonsági közegek komolyabb lépésekre szánták rá magukat, a fasiszták ajkára ráfagyott a kényszeredett nevetés. Most már kétségtelen, hogy a fasiszta-terrorista összeesküvésben valamennyi francia „nemzeti" vezér bele van keverve, Tardieuvel, a volt miniszterelnökkel az élükön.

A „benemavatkozó" Berlin-római tengely szerepe, ha figyelembe vesszük a talált fegyverek márkáit, — nyilvánvaló. Berlin-Franco jelöltje Doriot volt, aki von Pottere báróval, a Reichswehr teljhatalmú követével állandó összeköttetésben állott. Pottere báró a puccskisérlet felderitése után hamarosan hazautazott, még mielőtt kész bizonyitékok lettek volna ellene.

Róma legalább is annyira kompromittálva van a terrorista puccsban, mint Berlin. Erre nem kell egyéb bizonyiték, mint a C. S. A. R. (a Titkos Forradalmi Akció Komitéja) fegyverraktáraiban talált olaszgyártmányú Barletta-ismétlőfegyverek szokatlan tömege. Mig halvány remény volt az ügy eltussolására, Róma békülékeny hangokat pengetett: a „Tribuna" egyenesen időszerűnek találta a francia-olasz közeledést. Mikor azonban látták, hogy ezzel nem tévesztik meg a népfront-kormányt, az ujságirás történetében páratlanul álló útszéli hangú támadásba ment át a fasiszta sajtó. A fasizmus a régi zsaroló recept szerint jár el: először kinyujtott békejobb, utána a megfélemlitési kisérlet.

Szántó Árpád.

Felhívjuk terjesztőinket, hogy lapunk munkatársa, LATÁK ISTVÁN *c. verses füzetének terjesztését vállalják, 25% jutalék ellenében. A füzet ára 6·— dinár. Megrendeléseiket a kiadóhivatal címére küldjék.*

A kültelek

Kolozsvári bokréta

Városaink szokványos polgári-proletár élete mögött van egy másik világ: a városi emberpiacokra tódult falu külön-élete. Nincs ebben különbség Pozsony és Kolozsvár között. Vannak pozsonyi utcák, átjáróházak, templomok és vendéglők, ahol vasárnap délutánonkint a Kisalföld népe találkozik. Csallóközi legények és lányok falvak, járások szerint, az otthoni táj kötöttségében sodródnak egymáshoz s a maguk zárt világát varázsolják néhány órára az idegen falak közé. Van egy ilyen másik-Kolozsvár is. Vasárnap délután százával-ezrével hullámzik, énekel, dévajkodik a szamosparti Sétatér óriásfái alatt, a Malomárok mellett s a Széchenyi-tér piaci fabódéi körül. Színpompás nyüzsgés, ahány falu, annyi piros, kék, zöld, fekete népviselet. Árva nép: Kalotaszeg falvaiból és a Székelyföldről elsodorta a kenyérgond, de a szolgasorból, a napszámoséletből öntudatos városi elemnek nem tudott felemelkedni.

Ezzel a másik-Kolozsvárral találkoztam a Kolozsvári Bokréta táncos forgatagában. A legények-lányok legtöbbje aligha mozgott még ilyen tükörsíma parketten: Kolozsvár legelőkelőbb díszterme nyílott meg egy vídám éjszakára a Malomárok és a Széchenyi-tér cselédnépe s a környék földművesifjúsága előtt. Nyolcvannégy legény és lány mutatta be ősi néptáncait, — hogy a mulatás örök emberi nyiltságában közelebb kerüljön egymáshoz iparos, gazda, munkás és szolga. Semmi sem hiányzott a Kolozsvári Bokrétából: színek zuhatagja, csörgő-pattogó figurázás, ősi ütemek, rugalmasság és szépség. Mégsem volt amolyan Gyöngyös Bokréta, cécó, idegenforgalmi látványosság. A színes párok egymásnak mutatták be táncaikat: székiek a györgyfalviaknak, magyarfenesiek a nyárádmagyarosiaknak. Dolgozó magyarok a dolgozó magyaroknak.

Elhagyatott a falu s még elhagyatottabb a városban a falusi. Nem csoda, ha félénk-dölyfősen elzárkóznak, elkülönülnek egymástól a Kolozsvárra beszármazott vidékiek. A harisnyás székely alkalmazott dehogy is áll szóba a kékkabátos széki legénnyel! A magas, fekete tordaszentlászlóiak nem ismerik Kolozsvár büszke hajdúivadékait, a hóstáti földészeket. De még a hóstátiak sem járnak együtt: már hogyan is barátkoznék meg a nagyudvaros Magyar-utcai a Pacsírta-utcai fuvarosnéppel... Először a Kolozsvári Bokréta hozta össze a székelyeket, a kalotaszegieket és a hóstátiakat. S hogy iparosok és munkások hívására gyültek össze egy nagy társaságba, hogy a városi dolgozók kezdeményezésére léptek ki sajátságos jobbágyközösségi elkülönültségeikből — az a Kolozsvári Bokrétának a kisebbségi magyar közélet egyetemesebb vonatkozásaiban demokratikus értelmet és jelentőséget ad.

A táncos párok hatalmas kört alakítottak s a szabadon hagyott széles teremben tizenkettesével lejtették-ropták el táncaikat a falusi csoportok. A kolozsvár-hidelvei legények és lányok méltóságteljes, fegyelmezett csárdásfigurái nyitják meg a néptáncbemu-

tatót. Feketében a fiúk, sarkantyú a csizmáikon, a magyarosba öltözött lányok fején piros babos kendő. Művészi kikészítés nélkül táncolnak, úgy ahogyan maguk közt szokták a Hóstát mélyén. Sorra kerül a porka is (a magyar néptánccá idomult polka) és a Bécsből jött valcer. Ősi magyar táncforma és városi műhatás eredeti egyvelegben keveredik. A hóstátiak beállnak a körbe s három közeli falu legényeinek közös katonatánca következik. Magyarfenesi, tordaszentlászlói és szászlónai földművesifjak járják a legényes-táncot: daliás mozdulatok a mennyezetről ömlő fényben, a sok fiatal test szabályos ütemben rándul, szökken, toporzékol — csak az arcok mozdulatlanok, merevek, mintmegannyi bálvány. A lányok is befutnak a körbe, ki-ki kedveséhez s csárdást húz a cigány.

A drága, otthonszőtt kalotaszegi varrottasok, a kék és piros vállfős ingek, sokszínű berakott női bőrmellénykék és falun készült csörgő ékszerek — révületbe ejtő keleti kép ez, a forgás és fény káprázatában. A lányok kerek arca ütemesen mozdul jobbra-balra, most nem nagyságáiké, hanem övék a parkett, a szín, a zaj. Édes a mosolyuk, boldogok.

A legeredetibb ősi néptáncokat a székiek őrizték meg. Tánczenéjűket senki sem ismeri Kolozsváron, fel kellett hozatni primásukat a Szamosújvár melletti Székről. Csupa apró ember: megannyi gyerek. A fiúk kalpagján különös élő bokréta: mintha zöld koronát hordanának a fejükön. Vigyáznak rá, magasan tartják. Táncközben négyesével-hatosával egymásbafogózkodnak, toppannak-fordulnak, kopognak-pattintanak, a terem lelkesülten helyesel, tapsol, pedig eddig a legtöbben ajkbiggyesztve beszéltek a kistermetű, rézgombos, piros nyakkendős székiekről.

A következő csoport: a györgyfalvaiak, Kolozsvár tejesemberei. Szürke abaposztó-vadászkabátkában a legények, szinte cigányosdús, földigérő sötétzöld-sötétvörös ruhában a lányok. Míg a fiúk a legényest táncolják, a lányok körbe-karikába karolják egymást, egy a középen énekel, a többi hajladozva kanyarodik-forog körülötte. Végül egy györgyfalvi legény egyedül marad a körben. Remekel, figuráz, leguggol-felpattan, hívogatósan-büszkén szaporázza, ledobja kalapját, kabátját s kiomló fehér gyolcsingében járja tovább.

A székelyek zárják a sort. Ma már annyian sodródtak ide a Csíkból, Háromszékből, Udvarhelyből, hogy nélkülük Kolozsvári Bokréta el sem képzelhető. A többiek szelidebbek náluk, félnek is a székelyek duhajkodásától, aminek mindig vérontás a vége. Hóstátiak, kalotaszegiek nem is szeretik a székelyeket: kerülik egymást messziről. Szimbólikus értéke volt ezért, hogy a Kolozsvári Bokréta megkezdése előtt székelyek és kolozsmegyeiek bemutatkoztak és ünnepélyesen megrázták egymást kezét. A nyárdmagyarosi székely tánccsoport katonásan vonul fel: csizmájukon csörgő, feszes fehér harisnyában, piros hímzett mellényben, félrevágott úrikalapjukon árvalányhajjal a legények, zsinóros mellénykék-

ben a lányok. Bemutatják a forgatóst, a jártatóst, a székely csárdást, a négyes, hatos és nyolcas figurákat.

Mintha valami komor szertartás volna: a csizmák pontosan-szabályosan elkopogják a taktust a parketten, úgy mozdul-forog mindenki, mint az órajáték. Egyre tempósabb a tánc, végül szertelen ölelkezéssé bomlik a székelycigány muzsika bódulatában.

*

Napok multával a Magyar Dolgozók Szövetsége helyiségében találkoztam újból a táncos legényekkel-lányokkal. A Kolozsvári Bokrétát rendező iparosok és munkások az ismerkedés emlékére száz értékes erdélyi magyar könyvet osztottak szét ama másik-Kolozsvár falusi magyar fiataljai között. Ott állnak a vasárnapi táncosok Petőfi képe alatt, nézik-forgatják a kiterített sok könyvet. Most hétköznapi munkaruha van rajtuk: a bevégzett napi robot után szökik fel félórára a szervezetbe a tejesember, kocsis, boltiszolga, cselédlány, béres és gazdalegény. Leülnek, lapozzák az emlékbe kapott könyvet. Tamási Áron regényét, Balázs Ferenc naplóírását, Petőfi verseit, a Korunk és a Pásztortűz bekötött évfolyamait, az Erdélyi Gazdasági Egylet sok népoktató mezőgazdasági füzetét.

Nézem: a fogason egymás mellett a kőművessapka, az árvalányhajas székelykalap s a hóstáti fekete kalpag, rátűzve még a vasárnapi arany búzakalász. Magyar egységről, a dolgozók összetartásáról esik szó a teremben. Hóstátiak, székelyek, kalotaszegiek megállapodnak abban, hogy az erdélyi jobbágyforradalom ötszázadik évfordulója alkalmával közösen vonulnak fel a Magyar Színházba, Kós Károly darabjának, a Budai Nagy Antalnak ünnepi előadására.

Balogh Edgár.

A szentai terjesztőbizottság beszámolója

Mint a jugoszláviai magyar fiatalok egyetlen harcos szellemű folyóiratának, a HID-nak szentai terjesztőbizottsága, kötelességünket teljesítjük akkor, amikor röviden beszámolunk arról a munkáról, amelyet Szentán a lap terjesztése és beszervezése körül fejtünk ki. Hogy a kívánt eredményt nem tudjuk felmutatni, az még csak további munkára serkent bennünket, mert tisztában vagyunk azzal, amilyen mértékben emeljük az eladott példányok számát, olyan mértékben növeljük nálunk az öntudatos olvasók még kicsiny táborát, olyan mértékben szolgáljuk az emberi kultúra, az emberi haladás ügyét.

Nem is olyan régen a HID-at még alig olvasták nálunk. Előfizetői túlnyomórészt az itteni középosztály sorából kerültek ki, akik, noha a kötelességérzettől hajtva megvették a lapot, nem sokat törődtek vele. Később azonban, ahogy mindinkább tért nyertek a lapban a demokratikus eszméket szolgáló írások, sokan felfigyeltek és kezdték a lapot jobban vásárolni. A régi terjesztő-

ket felváltottuk és hozzáláttunk a beszervezéshez. Eleinte sok akadály tornyosult előttünk. A legnehezebb akadályok egyike az volt, hogy a munkásság vonakodott a lapot felkarolni, ugyhogy alig tudtunk 5—10 darabot példányonként elhelyezni. De rendíthetetlen akaratunk és a lap egyre tisztuló tartalmának eredményeként sikerült a bizalmatlanságot, amely a munkásság részéről ért bennünket, eloszlatnunk. Az eladott példányszám még az 1936-os év utolsó hónapjaiban is csak 25—30 darabra rúgott. Ma már ez a szám elérte a 65-öt, azonkívül 11 előfizetőt tartunk nyilván. A lapot a haladottabb városi intelligencia, az ipari munkások és földmunkások nagy tömegei, valamint a kisparasztok olvassák. Hogy lapunkhoz olvasóink milyen nagy szeretettel és odaadással ragaszkodnak és hogy mennyire szívükön viselik annak törekvéseit, jellemző erre nézve az, hogy egy számot, különösen a szegény földmunkások, 2—3-an vesznek meg, csakhogy elolvashassák.

Minden erőnkkel és igyekezetünkkel azon leszünk, hogy a multban elkövetett mulasztásokat a jövőben helyrehozzuk, hogy az érdeklődésnek azt a spontán megnyilvánulását, amelyel olvasóink és barátaink körében találkozunk, még nagyobb méretekig fokozzuk. További munkánkhoz az erőt és kitartást az a tudat adja, hogy a HID minden dolgozó agyába a tudás világosságát és szívébe az emberszeretetet igyekszik bevinni, hogy elejét vegye annak a veszedelemnek, amely a fasizmus részéről a civilizációt, a békét és az emberiességet fenyegeti.

Szenta, 1937 nov. 11. *A HID szentai terjesztőbizottsága.*

A munkabérek és az alkalmazott munkások Vojvodinában*

1. Az alkalmazott munkások száma vasutasok, bányászok és földmunkások nélkül:

	Vojvodina	Jugoszlávia
1930. } évi	85 839	631.181
1936. } átlag	94.981	616.209
1937. VI.	107.603	713.835
1937. VII.	106.156	707.489
1936. VII.	92.141	629.490

2. Az átlagos munkabérek fejlődése:

		noviszádi	szombori	petrovgrádi	szuboticai	Vojvodinában		Jugoszláviában	
		kerületi munkásbiztosító területén							
1928. } évi	Dinár	26·49	22·90	22·34	21·33	22·90	(1930)	26·56	Dinár
1936. } átlag	Dinár	18·46	16·57	15·55	15·36	16·64		21.68	Dinár
1937. VI.	Dinár	19·63	17·44	17·66	17·28	18·17		22·73	Dinár
1937. VII.	Dinár	20·06	17·62	18·39	17·72	18·66		23·02	Dinár
1936. VII.	Dinár	18·25	16·60	16·02	15·70	16·78		21·85	Dinár

* A Központi Munkásbiztosító Hivatal kimutatása alapján.

JÓZSEF ATTILA

József Attila magyar költő volt a huszadik században. Harminchárom évet élt ezen a földön és mindhiába adagolta veszendő testének-lelkének az élet kibírhatatlansága ellen a leggyönyörtelibb mámorokat ígérő költészetet, immár eljutott oda, ahol az iszony reccsenő pillanatában, a szárszói tehervonat kerekei alatt, élet és halál világossága előtt meglátta, ami mögötte maradt, a multat, a semmivel egyenlővé válót. Költői és emberi életet élni egy volt a kínnal ennek a hetykén daloló legénynek: „nincsen apám se anyám", ilyen robajjal tört a magyar irodalomba, lassú mérgeket szívott magába, a költészet drága mérgeit a gyógyíthatatlan élet ellen s most hősen vetette magát a fénylő sinekre a költő, új magyar kínok bárdja s úgy ölelte át „küllőit a szent keréknek", hogy az vigye, vigye el e földi fényességek magtalan mezeiről. Szépet és jót akart a magyar népnek, melyből vétetett és melyhez megtért, mint a földhöz. Ember és költő volt és e bús percben görgessük hantjára a fekete rögöt, melyet a költő szeretett. **S.**

Magyarországon

a haladószellemű magyar író-gárda ellen indított ügyészségi hadjárat, megfelelő előjátékot szolgáltatott a most készülő sajtótörvénynek. A reakció kormánya szeretné teljesen eltörölni a valójában már csak formailag létező sajtószabadságot. Egyúttal szeretné a politikai statáriumot bevezetni az összes ellenzéki elemekkel szemben. A törvényjavaslat első szakasza szerint öttagú bírói tanácsok ítélkeznének a kivételes eljárás módszere szerint különböző politikai bűncselekmények ügyében, akár sajtó útján, akár szóban követték el azt. A javaslat második szakasza szerint, a tanácsok mindenfajta vizsgálat és vád alá helyezési eljárás nélkül, egyszerűen az ügyészség vádirata alapján kitűzött főtárgyaláson hoznának ítéletet. Nincs helye a fellebbezésnek, hanem csak semmiségi panaszt lehet bejelenteni a Kúriához. A továbbiakban a különféle kategóriájú sajtótermékek terjesztését szabályozza a rendelet. Mindez a zúgsajtó üzelmei megfékezésének ürügye alatt készült, de éle kizárólag a haladószellemű sajtótermékek ellen és az előkészület alatt álló választójogi reform esetleges nemkívánatos hatásainak ellensúlyozására irányul.

*

A budapesti bíróság által elítélt Féja Géza és Kovács Imre írók ügyében a pozsonyi Eötvös-Körben csoportosult magyar főiskolás ifjúság, valamint a katolikus főiskolások Prohászka-Köre erélyes álláspontot képvisel az igazságtalan bírósági eljárás ellen. Az „Új Élet", a Prohászka-Kör hivatalos folyóirata többek között a következőket írja: "... mi egészen mást vártunk, mint Féja Géza és Kovács Imre elítélését. Azt vártuk, hogy a vádlottak padjára ültessék például Pallavicini Alfonz őrgrófot. Azt az embert, aki a „Néma forradalom" szerint nem tűri, hogy latifundiuma területén új falvak képződjenek. És aki ezért földig romboltat kicsíny, magyar parasztházakat, lakóikat pedig kirakja, szegény kis jószágukkal együtt az országút árkába." A bíróságról megállapítja, hogy "... csak a lentről fölfelé irányuló szociális küzdelmet tekintik osztályharcnak, osztályellenes izgatásnak. De megfeledkeznek arról, hogy ugyanolyan osztályellenes ténykedés az, amelyet a termelési eszközök tulajdonosai folytatnak fentről lefelé, osztályérdekük védelmében, a néptömegek érdekei és emberhez méltó létkörülményei ellen." **M. M.**

SZEMLE

Dos Passos: A három katona. (Eugen Prager, Bratislava.) Dos Passos e könyve talán az első könyv, ami hozzánk jutott a világháború amerikai katonáiról. Nagyszerű bemutató ez, éles, plasztikus képekben mutatja meg a minden eszközzel szított amerikai háborús lelkesedést, a lelkes indulást és hamar belefáradást, a mámorból ébredő katonák keserűségét és a szabadságra született ember lázadozását a béklyók ellen.

Harcias hangulatban indul a könyv, speciális uszító filmek mutatják a németek barbár kegyetlenségét. De az átkelés alatt tapasztalt bánásmód, a katonás kíméletlenség és kegyetlenség általánosabb barbárságokra nyitják meg a katonák szemét. A hazai kábulatból való kijózanodás csak fokozódik a francia földre lépés után, különösen a háború borzalmainak látásán. A háború szükségességének, a szent háborúnak, a dicső hadjáratnak szófoszlányait, amik még a hazai dikciókból ott csengenek fülükben, elnyomja az ágyú, az ösztönös ultima ratio vad hangja.

Különböző emberek különböző módon reagálnak az elképzelt háború képei után az igazi háború behatásaira. Például Criesfieldből, a paraszt szülők tanulatlan, tájékozatlan gyermekéből az egyéni vetélykedést váltja ki és győlölete a vele egy sorban küzdő vetélytársai ellen nagyobb, mint ellenségei ellen. Alacsony, kontrollálatlan dühös ösztönöket vált ki belőle. — Fuselli, a kispolgár, felfuvalkodott, megnőtt énjével tipusa lesz a ranglétrán kapaszkodó, mindenáron kitünni akaró jó katonának. Ő, a korlátolt, kis látókörű ember fontossá, nélkülözhetetlenné, naggyá dicsőül a háborúban. — Eisenstein és szocialista barátai előtt világos az egész komédia. Az imperialista öldöklés okait felfedezik és igyekeznek a dühödt hazafiakból kiváltani az embert, a gondolkodó, a felfogó embert. — Andrews, a polgári intellektuel, az emberi öntudat, szabadság, méltóság gondolatából indul ki. Nem tudja miért, hogyan, de érzi, hogy kutyaszorítóban van, felébred benne a polgár lelkiismerete, egyéni felelősségének, emberi méltóságának tudata. Nem tudja, nem keresi, kik és miért kergették bele az akolba, kik verték béklyóba, csak egyénileg nem bírja tovább. Igy persze nem is talál más megoldást, mint egyénit: halállal játszva is megszökik, hogy emberhez méltó, szabad életet éljen. Vad, szervezetlen, fegyelmezetlen elemi lázadása ez. Nem lát és nem keres kapcsolatot másokhoz, mint aki nem tudja, hogy a szabadság, az emberhez méltó élet nemcsak háborúban, de mindig és minden körülmények között csak közös, áldozatos küzdelem eredménye lehet. Ez „áldozatos" pedig azt jelenti: lehet és kell néha lelkiismeret és egyéni szabadságvágy ellenére is tovább viselni felvilágosítandó másokkal együtt a béklyót és szervezetten készíteni elő a harcot egy teljesebb, mindenkinek szóló emberi szabadságért.

Don Passos nagyszerűen mutatja be ennek a polgári intellektuelnek vergődését és lázadó, izzó szabadságvágyát. És jó munkát végez könyve, mert még nagyon sok lázadást kell elültetni az emberekbe, a háború szörnyetege ellen.

K. T.

Stefan Polatschek: „John Law feltalálja a bankót." (Eugen Prager, Bratislava.) Óriási dolog volna megírni egyszer a pénz történetét. Legkezdetlegesebb, durva formájától egész a legszubtilisebb deviza-spekulációig. Micsoda nagyszerű alkalom volna ez arra, hogy lássuk az embert, a termelőt, a fogyasztót, a cserélőt, az ember viszonyát termékhez, árúhoz, egymáshoz. Leírni, hogy szolgálja az embert és könnyíti dolgát, berendezi gazdaságát és lehetővé teszi a világkereskedelmet, kicserélődik az árú és kiegyenlítődik a termelő és fogyasztó viszonya. És leírni, hogy szolgájává teszi az embert és nehézségeket támaszt, tönkreteszi gazdaságát és megbénítja a világkereskedelmet, megakasztja a kicserélődést és felborítja a termelő és fogyasztó közötti egyensúlyt. Megalkotja a maga külön világát, sajátos különös törvényeivel, elkülönül attól, amire teremtődött és lesz értéke, igazolása önmagában. Grandiózus történet lenne ez.

Ennek a megírandó hatalmas történetnek egy kis részét dolgozza fel és adja elénk Stefan Pollatschek könyve: John Law feltalálja a bankót. Law élete maga is elég érdekes arra, hogy könyvbe kívánkozzék. A bankó feltalálójának és

mesterének, bűvészinasának és rabjának sorsát írja le ez a könyv. Az ember feltalálja a bankót és azután komor, kíméletlen törvényeibe gabalyodva, nem talál kiutat és tökéletesen szolgájává válik. Mert azzá válik a bűvészinas, John Law, ez a zseniális, hidegenszámító pénzember is. A felnemismert és félreismert zseniális feltaláló életrajza mögött érezzük a pénz elementáris erejét, aminek John Law is szerencsétlen bábjává válik, aki bizony maga sem érti végül, hogy teremtménye hogyan csúszik ki kezei közül s hogyan fordul gazdája ellen. A bankó születésénél asszisztálunk, amit szülőjének jámbor, naiv kívánságai kísérnek. Látjuk, hogyan nő, szaporodik a szörnyeteg, hogy építik első templomát, a tőzsdét, átéljük a könyvben első földrengését annak a féktelen hatalomnak, ami ez embernek, a feltalálónak és mesternek nyakára lép. Korrupció, csalás, spekulációk kísérik útját a pénznek és volt mesterének, aki elűzve, leromolva, pénztelenül pusztul el egy velencei kis hotelben. Szinte odakívánkozik élete történetének végére: „de műve túlélte őt".

A könyv könnyű, nem nagyigényű, talán kissé felületes is. Egy tarka kép John Lawról és koráról, egy kis epizód a pénz hosszú, rejtelmes történetéből. Előtérben persze John Law élete van, küzdelmei és szerelmei, bukása és számüzetése. A romantikus kalandor élete mögött jobban meglehetett volna mutatni a gazdaság megrendülését, az első infláció következményeit, kijátszott ezrek elkeseredését, azokét, akik a nagyok spekulációira végeredményben nyomorral és éhséggel fizettek rá. Mert a bankó és első nagy kalandorának képéhez azok adják meg azt a hátteret, aminek megismeréséhez nekünk a külső történet végeredményben csak ürügy. **Poór János.**

A kültelek. Huszonnégy versét füzetbe gyűjtötte Laták István, a körünkben élő fiatal költő és író. Huszonnégy vers nem ad teljes körképet egy költő bensőségéről, ha ez a költő csak élményregisztráló, de Laták István emberi és írói profilját hiánytalanul rányomja minden versére. „A kültelek" című most megjelent kis füzetén is megmérhető a teljes költő, mert a csupán én-költőkkel szemben a lirikus Laták az állásfoglalás költője, alanyiságának teljes áramkörét objektiv síkokra viszi át, minden leírt verssora mögöttjén érezhető a nem részekre bontott liraság, hanem egy kiforrott életszemlélet belső lecsapódásának kifelé való publikálása. Minden versét átitatja ezzel a saját szubjektivitásától fűtött objektivitással és minden versében az egyénentúli életfelületekre mutat. Ezért minden versében az objektiv sorok visszahatnak, visszamutatnak, dialektikusan a költőre, az egyénre. Minden versében lemérhető a teljes költő, aki a Jaszi-bara nevű szuboticai magyarnyelvű városrészről énekel. A Jaszi-bara valóság, de szimbólum is. A Jaszi-bara, hogy úgy mondjuk, társadalmi elv, aminthogy államelv a gyarmatosítás. Az I-ső kör lakója vagyok, de vajjon jogcím-e ez, hogy a Jaszi-bara gomolygó, tejszínű köde engem ne fojtson? Nem vagyok-e a ködért én is felelős, az I. kör derültebb uccájának lakója? Anatole France írta, hogy egyetlen koldús kinyujott keze lerombolja a Concorde-tér minden szépségét.

Ami e versekben meglepő, a halk hang az, „valami szelíd zsongás símítja" e versek hangját, ezeket a szomorú kültelki „idilleket". De szólhat-e hívebben penészről és lápról, mint halk hangon, ezekről a horpadt mellű, süppedt zsupú házakról? Dolgozó ember versei ezek dolgozó emberekhez. Arra kérjük most folyóiratunk olvasóit, a dolgozó embereket, írják meg pár sorban megjegyzéseiket, észrevételeiket e versekről és soraikat juttassák el a HID címére, érdeklődéssel várjuk, a kimondott szó miként visszhangzik azokban, akikhez a szó elindult. — A versesfüzet kapható a HID kiadóhivatalában is, valamint a HID terjesztőinél. **F. B.**

Legdrágább kincsünk. Paul de Kruif könyve. Ez a könyv több, mint irodalom. Ez a könyv egy a tettel, mert bátorság, erő, aktivitás, lendülő propaganda, izzó emberszeretet és eltipró gyűlölet van benne. „Tiporjátok el a gonoszt" — így rakétázott valaha Voltaire, a korára nehezedő abszolutizmus ellen. Tiporjátok el a gazdasági berendezésetek ásatag elméleteit és eredményeit, — így riadozik most tudós ábrándozásából egy humanista orvos-író, Paul de Kruif, s nyomban riadót fúj messze hangzó hangon, a „Tiporjátok el a gonoszt" hangján. Gázoljátok el a sötét rémet, gazdasági rendünk babonásan őrzött bástyáját, a Pénzt s diktátumait és gyújtsatok világosságot az emberek homloka mögött. Tiporjátok sárba a tudatlanságot és szabadítsátok meg magatokat a gonosztól: szabadítsátok fel a tudományt és legyen a tudomány a vallásotok. Függetlenítsétek az emberért, a jövő jobb embereért a tudást gazdasági láncaitól. Vívjátok ki a tudomány függetlenségi harcát! És ebben a döntő harcban ne ismerjétek a könyörület kenetes varázsát.

A tudomány az emberért van, az életért, amit előbbre akar vinni, mind feljebb, egy tudatosan építendő fejlődési processzuson át, a tudás legmagasabb pontjai felé és a végső cél, a természet legyőzése felé.

Könyvében sajgó problémák varjait riasztja fel az uralkodó gazdasági rend kárhozatos bozótjaiból Paul de Kruif, aki ezúttal lehúzza kezéről gummikeztyüjét és a láthatatlan mikrobákról *az emberre, mint társadalmi lényre* irányítja hallgatócsövét. S a sztetoszkóp ekkor furcsa zörejeket közvetít az eladdig, csaknem mindig görebei fölé hajló orvosnak. Az emberben felfedezi a legfőbb kórokozót, a baktériumok legelterjedtebb genusát: a nyomort és vállfajait felmenő és lemenő ágban. „Ejha" — mondja és enyhén fejét csóválja a Wake Robin-i doktor akárcsak egyik hőse, a jó öreg Dafoe, aki a kanadai ötös ikreket a világra segítette és megadta nekik a lehetőséget, hogy e szűkös világon szegénykék tovább éljenek, a Dionne-család apróságai, akikért szinte egy egész világ összefogott, a kis porontyokért, mert ezt a „természet csodáját" nem hagyhatja magára a társadalom.

Ejha — dünnyögi doktor Kruif, amikor hallgatócsövét leveszi az Ember szivéről és nagy fejcsóválgatások közben receptkönyvébe feljegyzi, mint egyedül lehetséges terápiát: az egész ember generáljavításra szorul. Azaz nem is az ember, hanem ami körülötte van, amiben él, *a közeg*, amelynek miazmás levegője hordja magában a betegség csíráit.

Az ember létformáját meghatározó közeg, a társadalmi berendezkedés romjai, testi-lelki sérülések ezreit záporozza vissza az emberre, Kruif orvosi-szociológiai meglátása — és ebben van könyvének elhatározó lendülete és innét kezdődik a riadószó — az, hogy az emberi betegségzónák legtöbbjét társadalmi-gazdasági természetű gócpontok szűrik át. Kruif könyvének ez a felismerés a sarktétele. Életünk közege, az a társadalmi rend, amelynek bölcsességére mi sem jellemzőbb, mint például az a tény, hogy tejinség idején az Egyesült-Államok kormánya pénzt juttat a farmereknek, hogy ezek ilyenkor — *kevesebb tejet termeljenek*, mert a tej árának Hindenburg-vonalát tartani kell mindenáron. Az a társadalmi rend, amely céljainak megfelelően kultúrális-szellemi és szociális hátramaradottságban tartja az emberiség széles rétegeit, az anyagi és szellemi javak birtokállományából kirekesztett emberek millióit. Kié a tudomány? — kérdezi Kruifunk. A tudományt, az orvostudományt is kisajátították egyesek javára és üdvére, akárcsak némely birtoktesteket a földtekén. Az orvostudomány: osztálytudomány, erre a megállapításra jut az író, az élet valódiságának szemlélője. Mivégből van hát az orvostudomány, ha

éltető nedvei nem jutnak el az emberiség tömegéletének gyökereihez, mindenikünk legdrágább kincséhez, a gyermekhez? Azon társadalmi réteg, amely magának az orvostudományt is kisajátítja és a milliónyi többségű dolgozók közötti szellemi és anyagi antagonizmus olyan mély szakadék, hogy a mai világrend orvostudománya hovatovább nem él közvetlen hatóerőként ott, ahol legtöbb szükség van rá. Dehát akkor miért van az orvostudomány, ha nem minden teremtményért egyenlő jogban és fokban történt a kalóriákról, a vitaminokról szóló korszakos felfedezés.

Kruif emberi, írói, orvos-etikai és orvos-szociológiai kultúrájának nemességét és nagyságát dícséri ez a könyve, amelyben most *először* ismeri fel a valóságot, hogy *a tudomány nem független a társadalmi helyzet, a gazdasági berendezés adottságaitól és elrendeléseitől.*

Kruif a felvetett tételekre és feltett kérdésekre válasszal is szolgál. Elégedetlenné kell őket tennem, ez a feladatom, írja Kruif, az embereket elégedetlenné tenni és felháborodásukat szítani. Az elégedetlenséget fokozni és szítani kell, és milyen szép az erőszakos eszközök alkalmazása, ha az emberiség javáról van szó, mondatja Kruif Smike sorhajóhadnaggyal, aki hidroplánjával a Csendes Óceán vizére zuhant és ötödmagával tíz napon át tengődött, de mire rátaláltak, megtanulta, mit jelent a kollektív élet.

Igen, ezt kell megtanulni: kollektív életet és munkát, igazságos elosztást, akkor az orvostudomány is eléri igazi célját, *a megelőzés tudományát* és akkor gyermekeink kacagó, boldog, erős emberekkel népesítik be majd a földet.

Fekete Béla.

Erdély követei Szlovenszkón. A budapesti írók után Kacsó Sándor, Ligeti Ernő, Molter Károly, Szentimrei Jenő, Tamási Áron erdélyi írók Szlovenszkó városaiban előadásokat tartanak.

KRÓNIKA

— 1,148 Mandzsuriában elesett japán katonát hivatalosan istenné nyilvánítottak. Ezzel a japán istenek száma 130.967-re emelkedett.

— 10.000 nő önként jelentkezett, hogy Oroszország központi részeiből a Távolkeletre költözzék át. Ebben a csoportban többek között van: 280 mérnök, 214 orvos, 514 tanár, 593 mehanikus, 112 könyvtáros. A fenti jelentkezőkön kívül még 60,000 nő fejezte ki kívánságát, hogy a Távolkeletre utazzék.

— A fehérek Ausztráliában való letelepedésének 150-ik évfordulójára a benszülöttek gyásznapot fognak hirdetni, mely alkalommal teljes polgári jogokat követelnek maguknak.

— Csehszlovákiában a költségvetés 20.7 százalékát (2.1 milliárd Kč) fordítják hadikiadások fedezésére.

— Az USA pénzügyminisztériumának kimutatása szerint az Államokban 25 személynek évi jövedelme haladja meg az 5 millió dollárt.

— A moszkvai irodalmi intézet sajtó alá rendezte Dosztojevszki számtalan, eddig ismeretlen kéziratát.

— Julius 27-ike óta a Földközi tengeren 27 hajó ellen követtek el támadást. Ezek közül 7 elsüllyedt. A megtámadott hajók közül 6 a köztársasági spanyol, 7 francia, 11 angol, 2 orosz, 2 olasz, 1 dán és 1 görög lobogó alatt hajózott.

— Az olasz államrendőrség jubileumán a következő államok képviseltették magukat: Németország, Portugália, Ausztria, Magyarország, Albánia és Jugoszlávia.

— A bécsi rendőrség felszólította az egyik bécsi színház igazgatóságát, hogy a „Madame sans gène" c. operettből töröljék a Marseillaise-t, mert e forradalmi dalra a közönség mindig zúgó tapssal válaszolt.

— A lengyel sajtó tudósítása szerint

ez év októberében 10.000-rel növekedett a lengyelországi munkanélküliek száma.

— A „Revue politique et parlamentaire" c. francia folyóirat szerint Németországban az utóbbi hónapokban a legszigorúbb intézkedések ellenére is, több üzemben sztrájk tört ki. Többek közt sztrájkoltak a hamburgi „Bloss & Voss" gyárban, az „Opel" autógyárban, a „Borwin" gépgyárban, a „Hindenburg" repülőgépgyárban, stb.

— Anglia eddig 1 millió fontot költött az északnyugat-indiai büntető-expedíciókra. Még most is 37.000 angol katona van ezeken a vidékeken.

— 7.000 állásnélküli tanító és tanítónő Magyarországon egyesületet alakított.

— A torinói „Fiat" autógyár vashiány miatt csökkentette termelését és a munkások tömegeit bocsátotta el.

— Az utóbbi időben több állam aranykészlete megnövekedett: az USA-ban 77, Angliában 100, Franciaországban 42 százalék az emelkedés, ezzel szemben Németországban 97, Spanyolországban 54, Japánban 50 százalékkal csökkent az aranytartalék.

— 300 angol, francia és holland biztosítótársaság nem fogad el biztosításokat háború esetére.

— A mult évben több mint 10 millió diák tanult Oroszország 32.660 gimnáziumában. Ugyanekkor az elemi iskoláknak 20 millió tanulójuk volt.

— Mivel Németországban tiszta búzalisztet nem árúsíthatnak, a breslaui érsek kérelemmel fordult a német kormányhoz, hogy a katolikus templomok számára ostyakészítéshez tiszta búzalisztet engedélyezzen.

— A németországi milliomosok száma az 1932-i 2.216-ról 1936-ban 3.527-re emelkedett.

— A községi választásokon Londonban 548 mandátumot kapott a munkáspárt a konzervatívok 326 mandátumával szemben, ami a legutóbbi választási eredményekhez hasonlítva, 41 mandátumemelkedést jelent. A többi 130 angol városban a munkáspárt a konzervatívok javára aránylag sok mandátumot vesztett.

— A konjunktura ellanyhulása Amerikában legjobban az októberi statisztikai adatokból látszik. Az októberi nyersvastermelés 2,893.000 tonna ez év legjobb hónapjának 3,600.000 tonnájával szemben, a nyersacél termelés 3,400.000 tonna 5,220.000 szemben. Egyedül az autóipar mutat némi emelkedést 171.000 kocsiról szeptemberben, 340.000-re októberben. Ennek az okát a gyárak reorganizálásában, új modellek bevezetésében és szezon-okokban kell keresni. Évvel szemben a kaucsuktermelés 53.000 tonnáról 39.000-re esett. Az amerikai gyáripar többi ágaiból is hasonló, kedvezőtlen hírek érkeznek.

— Egy csehszlovákiai kimutatás a németországi munkabérekről jellegzetes képet nyujt. Ez a kimutatás a meiszeni „Somag" gyár egyik munkása fizetéslapjának fényképét közli. Ez a vasmunkás két hét alatt 49.10 márka fizetést kapott, amiből mindjárt levontak:

alkalmazotti adó	2.10 M
német munkafront	1.20 M
munkásbiztosítás	6.05 M
munkanélküli bizt.	5.17 M
balesetbiztosítás	4.50 M
összesen	19.62 M

Ez a munkabér 40 százaléka.

— Féja Gézát, a már Európaszerte híres népi magyar írót, ismét kéthónapi fogházra ítélte a magyar bíróság, „Viharsarok" c. művének harmadik kiadásáért, ugyancsak nemzetgyalázás és osztályellenes izgatás vétsége miatt. Előbbi ítélete nem vált még jogerőssé s így teljes joggal engedhette meg kiadójának a könyv további nyomatását. Művének negyedik kiadását elkobozták és betiltották.

— Illyés Gyula költőt, a Puszták népének nagytehetségű szerzőjét szintén perbefogta a magyar bíróság, „Rend a romokban" c. verseskönyvének egy verse miatt s könyvét elkobozta.

„HID" literarni časopis, izlazi deset puta godišnje.
Odgovorni urednik i izdavač: MAYER OTTMÁR, SUBOTICA, Petrogradska ul. 35

Gradska štamparija, Subotica. 37—761-3